

СЛОВО

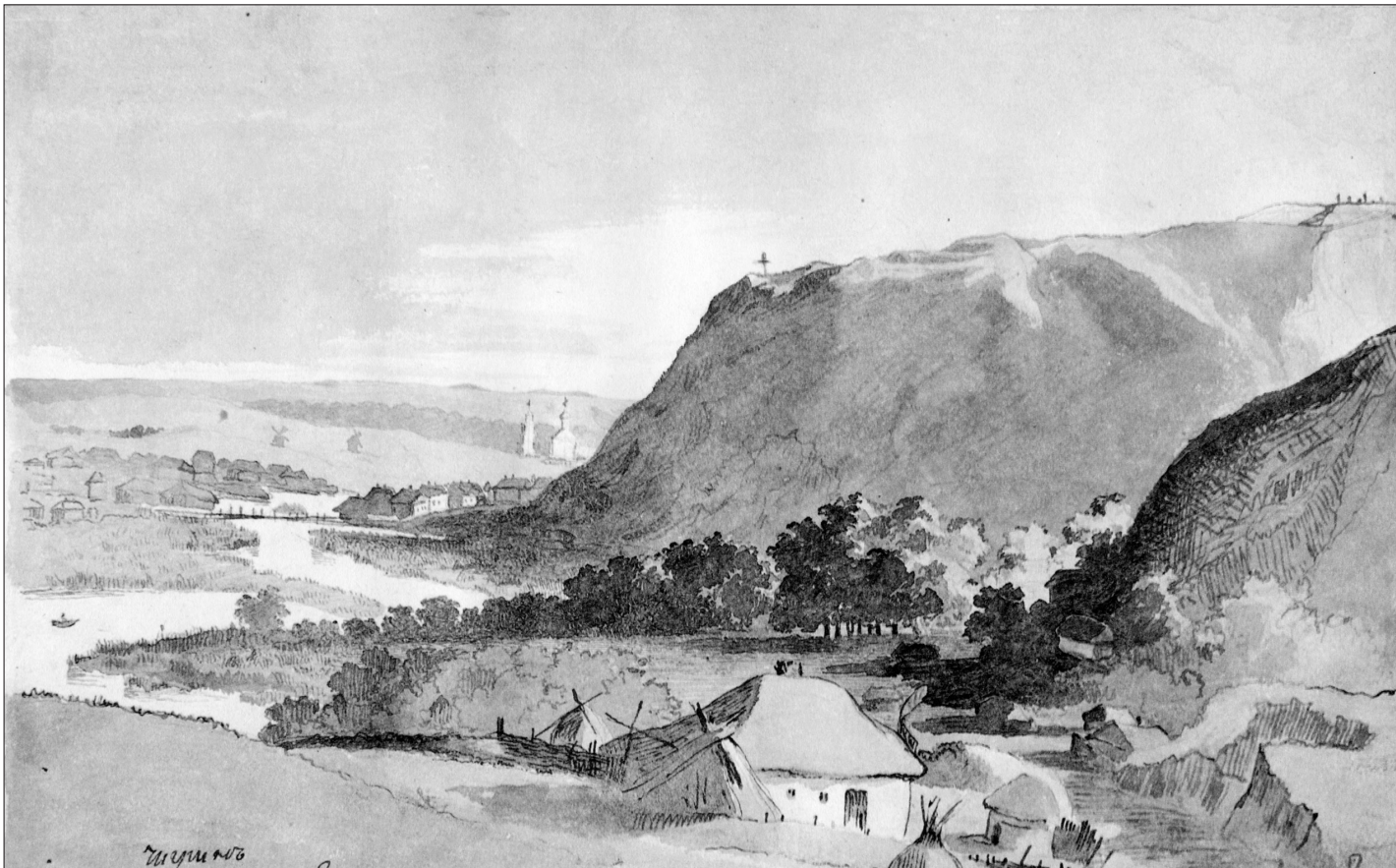
Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

13 (702), 28 березня — 3 квітня 2013

Тарас Шевченко. Чигирин з Суботівського шляху. Середина вересня 1845 р. Акварель. 17,5х26,9

Українська мрія Тараса Шевченка

Володимир ПАНЧЕНКО, професор Національного університету "Києво-Могилянська академія"

Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.
Це рядки з вірша "Розрита могила"; той-таки мотив захованого скарбу є і в поемі-містерії "Великий льох". І в обох творах ідеться про символ національної волі — здавалося б, загубленої на хистких дорогах історії, проте ні, каже поет: "старі батьки" до пори до часу заховали той скарб, і рано чи пізно він буде віднайдений.

Тут варто нагадати, що "Розрита могила" і "Великий льох" були написані Тарасом Шевченком у пору його "трьох літ", коли в поета з'явилося відчуття його особливого призначення. Повернувшись в Україну після 14 років розлуки, він побачив не вимріяну уявою, а реальну Україну, що постала перед його очима великою руїною. Картина майже цілковитої загибелі нації не могла не приголомшити поета.

Відчуття свого особливого призначення, що пробудилося в Шевченкові в 1843—1845 рр., означало, що він мусив стати голосом німої України, мусив сказати за всіх, здолати власний відчай, засвітити вогонь національного ідеалу, проклясти таємних і відвертих ворогів, роздмухати іскру любові в кожному, в кому вона ще жевріла.

У творах періоду "трьох літ", як, зрештою, і в поезії пізнішої пори, Тарас Шевченко висловив найголовніші для української нації істини, своєрідні десять заповідей, у яких відбилися його уявлення про українську мрію і про те, що стоїть їй на перешкоді. Ось вони.

Заповідь перша. Не сподівайтесь на щастя поза "своєю хатою".

У посланні "І мертвим, і живим..." є блискуча формула самореалізації нації:

У чужому краю
Не шукайте, не питаєте
Того, що немає

За рік до 200-ліття Тараса Шевченка є сенс поміркувати про його візjonerство, прозирання майбутнього України, і ширше — про українську мрію поета і в її загальнонаціональному, і в індивідуально-приватному вимірі.

Сила Шевченкової уяви, як відомо, в часи дитинства стимулювалася такими чинниками, як схильність до самотності, потаємність, зосередженість на житті свого внутрішнього "Я", виняткова емоційна вразливість. Десь тоді, у дитячі роки, Тарас чув перекази про заховані гайдамаками скарби, чув легенду про Звенигору, з вершини якої у час небезпеки лунав тривожний дзвін, — і згодом, у 1843-му, мистецька фантазія поета трансформувала ці історії в надзвичайно містку метафору, символ скарбу, якого дошукуються вороги України, — проте розшукати не можуть. Щодо дітей матері України, то вони слід до скарбу загубили, хоча, вірите поет, не назавжди.

І на небі, не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.

"Своя хата" в Шевченка — вершина національних мріянь. Своя хата — це можливість самоздійснення на основі питомих традицій, власних, а не накинених розуміння правди, історії, моралі...

Про "свою правду", різко протиставлену "правді" офіційних історіографів, Тарас Шевченко полемізував у вірші "Холодний Яр", захищаючи гайдамацтво і від нищівних присудів Аполлона Скальковського, і загалом від намірів усяких "голодних ворон" ... "переписувати історію", закріплену в народній історичній пам'яті...

Шевченко знав: шлях до самоздійснення — довгий і тернистий; він вимагає передусім **пробудження приспаної України**. Серед багатьох відтінків значень, що їх має у Тараса Шевченка слово "сон", є й таке: сон — це летаргія, це *приспаність*, що паралізує свідомість і волю. "Вона заснула, цар Микола її приспав", — написав одного разу про українську волю наш поет, і ці слова звучали як моторошний діагноз тих болячок, що ними супроводжується упокорення нації. Від усвідомлення трагічної парадоксальності ситуації, коли жити доводиться "на нашій — не своїй землі", від упокорення і приспаності, — до "своєї ха-

ти" — колосальна дистанція, але в тім-то й річ, що Шевченко в якийсь момент відчув у своєму слові ту силу, яка здатна будити приспаних.

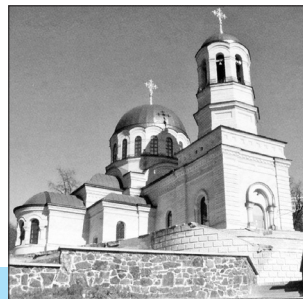
Заповідь друга. Знайте, що найбільше зло України — в її "байстрях", у горепровідниках, "дядьках отечества чужого".

Питання про еліту мучило Тараса Шевченка особливо гостро. Воно супроводжувалося болісними роздумами про феномен національного відступництва потурнаків, перевертнів, "байстрят Єкатери́ни". У "Розритій могилі" він уперше виставив історичний рахунок Богданові Хмельницькому, — звісно ж, за Переяславську угоду 1654 року. Але тема Богдана набуває в Шевченка універсального значення: ідеться, зрештою, загалом про перевертнів давніх і сьогочасних.

Ключовим же твором Тараса Шевченка, у якому сконцентровано його роздуми про еліту/квазіеліту є його послання "І мертвим, і живим, і ненарожденим землякам моїм..." Неминуче постає запитання про адресата послання. Хто вони, оті мертві, живі і ненарождені земляки, до яких звертається поет і яким адресовано стільки його саркастичних слів? Відповідь очевидна: "своє" панство, українці-перевертні, "інтелектуали" XIX ст., чий потенціал реалізується на користь чужого, а не свого.

Закінчення
на стор. 2

ЧИ ВТІЛЯТЬСЯ ГАРНІ ЗАМІРИ О. ПОПОВА?

3

ТОПОНІМИ ЯК ДЗЕРКАЛО СУСПІЛЬСТВА

4-5

СЛОВО ПРО ІВАНА ДЗЮБУ

6

ДО 95-ЛІТТЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

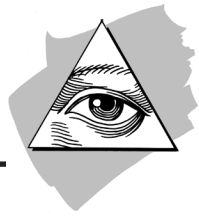

10-12

НЕПОВТОРНИЙ АНАТОЛІЙ ПАШКЕВИЧ

14

Закінчення.
Початок на стор. 1

Шевченко бачив, що малоросійська квазіеліта уражена вірусом національного відступництва. Вона — безлика, а криза ідентичності, асимільованість, утікання від свого національного “Я” і запобігання перед чужинцями неминуче призводять до моральних хвороб, що починаються із втрати елементарної гідності.

Центральна частина Шевченкового послання — це, власне, полемика про історію. Її можна було б назвати *зриванням масок*: поет рішуче прощає з романтичними уявленнями про героїчну козацьку минушину, про Гетьманщину. Тенер, 1845-го, йому відкрилися нові, значно гірші істини.

*Прочитайте знову
Ту ю славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойдї себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани,
Ясновельможній гетьмани.
Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!*

Уявімо на мить, що читач цих рядків — хтось із власників Тростянця (рід Скоропадських), або Сокиринців чи Дігтярів (Галагани), або Згурівки (Кочубей)... Це їм він кинув слова, що згодом повторюватимуться безліч разів як заклинання: “І чужому навчається, /І свого не цурайтесь, /Бо хто матір забуває, /Того Бог карає, /Того діти цураються, /В хату не пускають”.

Здавалося б, гнів поета щойно дійшов вищої точки кипіння. Проте ні: Шевченко не обмежиться інвективами й сарказмом. Він не забуде, що альтернатива для блудних синів, попри все, існує. Думаю, головний авторський месидж полягає все ж не в тому, щоб осудити заблуканих, а в тому, щоб дати їм шанс. Квазіеліті пропонується стати національною елітою. Поет кличе блудних синів повернутися до “великої руїни”, вийти на дорогу любові до “своєї хати”, і освячує це майбутнє навернення до України як праведне діяння, як шлях “своєї мудрості”.

І звісно, Шевченко не був би Шевченком, якби наприкінці — знову ж таки, цілком по-апостольськи, проте й дуже по-людськи водночас — не відхилив завісу перед майбутнім. Тим майбутнім, у якому збуваються найдивовижніші національні мрії:

*Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невеличкий
Тихо засіє...*

*Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!*

Що це — як не втілена українська мрія, вистраждана, така жадана ідилія, в якій усе продиктоване любов’ю? Тарас Шевченко вірив, що мрія досяжна, якщо різнолюдей українською спільнотою рухатиме головний, єдиномислимий імператив: Бог і Україна.

Заповідь третя. Не кривдіть “найменшого брата”.

У своїх національних мріях і домаганнях, вважав Шевченко, важливо не забути про найупослідженішого, соціально скривдженого, бо чого варта “своя хата”, якщо посполитому людові живеться в ній злиденно?

Шевченків ідеал соціальної справедливості вгадується у бага-

Українська мрія Тараса Шевченка

тьох його поетичних візіях, включно з написаною у петербурзькому казематі ідилією “Садок вишневий коло хати”. Ключем же до розуміння цього ідеалу можуть бути заключні слова вірша “Бували війни й військові чвари” — про “небагатих—невбогих”, себто — про “середній клас”, як би ми сказали тепер!

Заповідь четверта. Пам’ятайте про суд Господній і земний суд.

У Шевченкових віршах і поемах не раз трапляються майже апокаліптичні картини земного пекла. Ось — голос матері-України у тій-таки “Розритій могилі” 1843 року:

*Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває.*

А ось (у посланні “І мертвим, і живим...”) — про соціальні кривди у виконанні “оглухлого” панства, не здатного почути лихо тих, кого воно визискує:

*Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажують,
Людей запрягають
В тяжкі ярма...*

Слова знайдено такі, що важко сказати, де закінчується біль і починається лють...

Нагадування про Господа в Шевченковому посланні звучать як рефрен. Поет постійно нагадує про Божий суд, про те, що примноження зла на землі рівнозначне зневазі до Господа. Він і в інших творах не раз **апелюватиме до християнської свідомості** тих, кому адресувалися його слова. Авторитет Бога, його заповіді видавався йому найголовнішим, найсильнішим, — може, навіть останнім аргументом у полеміці з тими, хто чинить зло.

Щоправда, не забував Шевченко й про суд земний, прозоро натякаючи на помсту посполитого люду, доведеного до межі відчаю, що його слід було б назвати екзистенційним:

*Орють лихо,
Лихом засівають.
А що вродить? Побачите,
Які будуть живня!
Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!*

У Шевченкових ереміадах неважко почути адресовану блудним синам України погрозу **страшним судом**, що вершитиметься уже й не на небесах, а на землі:

*Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Законані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших...*

Шевченко не шукає меж для свого лютого сарказму — він віщує страшний пароксизм помсти “немудрого” й “невченого” простолюду, криваву стихію, апокаліпсис, який неминуче настане, якщо “діти юродиві” не схаменуться.

Але уявлення про помсту не залишалось в Тараса Шевченка незмінним. То в молодості він кликав “добре вигостріть сокиру та й заходиться вже будить хиренну волю”; то у “Заповіті” він мобілізував скривджених гаслом порвати кайдани і окропити їх “вражою злою кров’ю”, — а ось в одному з останніх віршів Шевченка в картині оновлення, що гряде, з’явилися дещо інші інтонації і слова: згадавши **сокиру**, поет цього разу мовби заперечив самому собі (хоча загальом картина помсти залишалася грізною). Ішлося про алегоричний “старий дуб”, поточений шашіллю:

*А од коріння тихо, любо
Зелені парості ростуть.
І виростуть; і без сокири
Аж зареве та загуде
Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфіру,
Роздавить вашого кумира,
Людській шашелі. Няньки,
Дядьки отечества чужого.*

“Козак безверхий” тут символізує “посполите” — поки що безелітне! — українське буття, що, зрештою, не може тривати вічно саме так, у безладності й безнадії. Шевченко віщує неминуче настання *іншого життя*, тож вірш завершується окрайцем майбутньої ідилії, здійсненої мрії — мовби перед внутрішнім зором поета знову замерхтів його “садок вишневий”.

Мотив **суду** звучить і в “Давидових псалмах” Шевченка. “Земних владик” тут судить “Небесний Владика”, причому знову — за соціальні кривди:

*“Доколи будете стяжати
І кров невинну розливать
Людей убогих? А багатим
Судом лукавим помагать?”*

Остання репліка Господа особливо показова — про “лукавий суд”, що обслуговує багатих, а не закон. Псалом завершується характерним зверненням до Бога: “Встань же, Боже, суди землю /І судей лукавих”. Цілком очевидно, що йдеться не про якусь однократну дію: ось уже й нам зрозуміло, що “Небесному Владиці” роботи у цьому напрямку вистачить надовго.

Заповідь п’ята. Остерігайтеся московських обіймів.

Настирливі політичні обійми в певних ситуаціях схожі на запрошення до “інтерґраційних процесів”. Про те, чим вони закінчуються, Тарас Шевченко писав не раз. У поемі “Великий льох” три душі дівочі карають себе за мимовільні гріхи. Одна — за те, що перейшла з відрами вповні шлях Богданові Хмельницькому, коли “він їхав в Переяслав Москові присягати...” Друга — що “Цареві московському Коня напоїла” (себто — Петрові І напередодні спалення і сплюндрування Батурина). Третя — за те, що усміхнулася Катерині ІІ, коли та пливла “В Канів по Дніпрові”. З тих малих, начебто зовсім мізерних, гріхів, за логікою автора “Великого льоху”, і постала драматична містика української історії — втрата волі.

Як сатира на імперське “ощасливлення” підкорених народів сприймалася і сприймається Шевченкова поема “Кавказ”. У ній виразно чується полеміка з Пушкіним як автором “Кавказского пленника” та вірша “Клеветникам России” з характерною для них глорифікацією мілітарного підкорення Росією народів Кавказу і Польщі. Як відомо, поему “Кавказ” Шевченко присвятив своєму другові Якову де Бальмену, вбитому на війні Росії з Чечнею. Поет подумки звертався до нього зі словами туги й скорботи: “Мій Якове добрий! Не за Україну, А за її катало довелось пролиять Кров добру, не чорну. Довелось запить З московської чаші Московську отруту!”. Смуток цих слів — подвійний: Шевченкові жаль втраченого молодого життя, але він тужить ще й від того,

що це марна втрата, що кров Якова не за рідний край пролита: її випив невситимий молох московського самодержавництва...

Заповідь шоста. Знаходьте в собі сили, щоб бути одностайними бодай перед зовнішніми загрозами.

Про одностайність як про джерело сили йдеться у вірші “Холодний Яр”:

*У Яр тойдї сходилися,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином і брат з братом
Одностайне стати
На ворога лукавого,
На лютого ляха.*

Натомість у поемах “Іржавець” та “Чернець” Шевченко роздумує про трагічну нездатність ватажків порозумітися між собою. Як символ роз’єднаних сил йому “явилися” Іван Мазепа і “фастівський полковник” Семен Палій. Сумним фіналом їхніх протистоянь став рік 1709-й, звідси — скруха, досада, а найгогольніше — гіркоту докори поета:

*Нарадила мати,
Як пшениченьку пожати,
Полтаву достати?
Ой пожали б, якби були
Одностайне стали
Та з фастівським полковником
Гетьмана єднали.*

За брак одностайності Шевченко докоряє обом: і Палію, й Мазепі. Але не тільки їм: за цими двома іменами — посполитий люд, “ми”. “Якби були одностайне стали”; якби “з фастівським полковником гетьмана єднали”, — це сказано про всю націю, про нас.

Заповідь сьома. Дорожіть волею, а коли її немає навколо, — внутрішньою свободою дорожіть.

Поезія Тараса Шевченка — це, як сказали б у Києві і Львові, ціла “Хартія вільної людини”. Взірцем вільної людини для нього був Ян Гус, еретик, професор Празького університету, проповідник, який підніс голос на захист рідної віри, за що й був спалений інквізицією. Самопожертва Яна Гуса тим більше вражає, що сам він добре розумів: лід страху та несвободи не одразу покине “простих людей”, а хтось із них ще й хмизу підкине до вогнища, на якому спалюють “еретика”... Але все одно: хтось-таки мусить будити темних...

За Шевченковою логікою, є щось страшніше за неволю обставин. Це “щось” — неволя внутрішня, тюрма, збудована у власній душі. Про це, про життя як вічний моральний вибір, він писав у вірші “Минають дні, минають ночі...”, звертаючись до долі з пристрасним благанням:

*Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валитися.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинати
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирати в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі,
І заснути навек-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!*

Отакі разючі моральні альтернативи. Сон душі, як відомо, породжує чудовиськ або ж робить людину мертвою заживо. Тому й читаються ці Шевченкові рядки як відчайдушний порив до свободи і того вічного неспокою серця, який і є життям.

Заповідь восьма. Не заздріть багатим.

4 жовтня 1845 року Тарас Шевченко написав вірш, що так і називається: “Не завидуй багатому...”. “Не завидуй багатому: Багатий не має Ні приятні. Ні любові — він все те наймає”. А у фіналі вірша — несподіване сумовито-стоїчне уза-

гальнення: “Не завидуй же нікому. Дивись кругом себе: Нема раю на всій землі. Та нема й на небі...”.

Шевченко знав, що убогість породжує злість, а багатство — неситість. Неситість же входила до числа найбільших пороків у Шевченковому моральному катехізисі — на протизагугу праведності, що передбачає вірність християнським чеснотам.

Заповідь дев’ята. Вірте в свою будущину — всупереч безнадії вірте.

Шевченкові мріяння нагадують якісь апостольські чаклування: здається, що він навіть, викликає надію, запалює зневірених своєю вірою у будущину. Скільки разів уява поета малювала картини українського щастя; навіть найгостріші його твори осяяні мрією про “світ ясний невеличкий”, який колись-таки “тихо засіє”. Як і належить про рокові, він не міг, не мав права залишати свій і без того стражданий народ наодинці з відчаєм. Він мріяв сам — і запаливав тих, хто чув його слово, своєю мрією про іншу, кращу, щасливішу Україну.

Заповідь десята. Возлюбіть Україну.

У царській Росії, а потім і в СРСР, любити Україну дозволялося, проте тільки у спеціально відведених місцях. Наприклад, у казематі. Саме в петербурзькому казематі Тарас Шевченко написав вірш “Чи ми ще зійдемося знову?”, який нагадує тиху розмову поета з друзями по братству. Проте “через голови” братчиків Шевченко звертався і до нас:

*Смиріться, молитесь Богу
І згадуйте один другого.
Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Шевченко не раз називав Україну Матір’ю: то “заплаканою”, то “усміхненою”, то схиленою у благословенні над своїми “діточками” — і тими, що любили її з колись, і тими, що повернулися до неї, переставши бути “байстрюками”. Шевченко залишав шанс і для них, скликав усіх заблуканих і невірних: шукайте і знайдіть захований скарб; вертайтеся до своєї Матері! І навіть Бога брав у спільники в тих своїй заклинаннях: Бо хто матір забуває, Того Бог карає, Того діти цураються, В хату не пускають”.

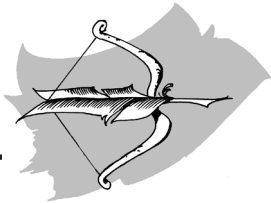
І це особливо вражає в Шевченкові: від болю він міг стати злим, проте не жорстоким. Від жорстокості й холоду він рятувався великою любов’ю до Матері, розтоплюючи нею навіть байдужі та забудькуваті душі. Шевченко ніколи не вибудовував зі своєї любові келію для самотника. Він радше зводив високу сторожову вежу, з якої вимахував смолоскипом, розсіпаючи іскри доквола. Шмагаючи не раз “правників поганих”, він вірив у можливість прозоріння засліплених і заблуканих.

19 грудня 1845 року в селі В’юнище Тарас Шевченко переписав Давидові псами, і в 136-му псалмі сказав так: “І коли тебе забуду, Єрусалиме, забвен буду...”

Ці слова напрошуються на те, щоб бути перефразованими: коли тебе забудемо, Тарасе, забвенні будемо. Забвенні — якщо не будемо час од часу скидати з себе марноту людську і думати про те, про що думає він; якщо не возлюбимо свою, нашу, хоч і вимучену “байстрюками”, але все одно **вічну** Україну так, як він хотів, щоб ми любили її...

P.S. В основі статті — доповідь, виголошена на урочистій Академії з нагоди 199-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка у Львівському національному університеті ім. Івана Франка

Володимир ПАНЧЕНКО

Михайло ДЕГТЯРЬОВ,
мистецтвознавець, член Спілки
художників України, дійсний член
Нью-Йоркської академії наук

Чи утримається церква Св. Михаїла на крутосхилі Олександрівської лікарні?

Згідно з державною програмою, затвердженою 1999 року, з відтворення найбільш значних історичних та архітектурно-художніх культових споруд України, що були знищені в радянські часи, вже на початку 2000-х років за бюджетні кошти (і частково доброчинні внески) у Києві успішно, на достатньо високому науковому рівні, історично достовірно були відтворені такі відомі сакральні будівлі: Михайлівський Золотоверхий собор, Успенський собор Києво-Печерської лаври, церкви Різдва Христового і Успіння Богородиці Пирогощі на Подолі. Цим спорудам за останні роки присвятили безліч публікацій. Але й досі у затінку залишається ще одна значна сакральна споруда, також відтворена у цей період, — церква Св. Михаїла на крутосхилі Олександрівської міської лікарні. Питання про відбудову цього храму з ініціативи дирекції лікарні підтримав тодішній мер Києва О. Омельченко, який знайшов для цього гроші в міському бюджеті.

Проект реставраційних робіт виконали співробітники інституту “УкрНДІпроектреставрація” за участю автора цієї публікації. Відтворена сакральна будівля стала справжньою окрасою архітектурного ансамблю старовинних лікарняних споруд. На жаль, нині знову виникла реальна загроза її існуванню. Цього разу не через діяльність воєнних атеїстів радянської доби, а через економічні обставини, зокрема свавілля багатіїв-нуворишів. Неподалік церкви заплановане будівництво житлової багатоповерхівки (до 20-ти поверхів), що може спричинити інтенсивні зсуви ґрунту на крутосхилі. Це може стати ще одним жакхливим прикладом порушення чинного пам’яткоохоронного законодавства — масштабна новобудова внесе дисгармонію в сприйняття ансамблю з невеликих старовинних лікарняних споруд — комплексу пам’яток архітектури й історії, брутално зруйнує своєрідну красу цього історичного середовища.

Доречно коротко, в хронологічній послідовності навести основні відомості про церковну будівлю.

Церква названа на честь київського митрополита хрестителя Русі Михаїла (X ст.), розташована на території Олександрівської лікарні міста Києва.

Олександрівська лікарня — перше в Україні клінічне містечко, що вже наприкінці XIX ст. мало свій особливий статус, що дозволяв безоплатно або за незначну плату лікувати київську бідноту та приїжджих.

Питання про необхідність будівництва церкви “в честь святого Михаїла, першого митрополита київського для задоволення релігійних потребностей больных” дирекція лікарні порушила ще у 1880-х роках. Однак будівельні роботи розгорнулися тільки наприкінці 1890-х. До розробки проектних креслень храму залучили академіка архітектури В. М. Ніколаєва, а кошти на його будівництво виділив багатий київський купець Михайло Парфенович Дегтерьов,

відомий у місті своєю доброчинністю. М. П. Дегтерьов став церковним старостою храму.

У 1893—1895 роках зводиться храм. Уявлення про його первісний вигляд дають збережені проектні креслення Ніколаєва, затверджені у будівельному відділенні Київського губернського правління. Церква мала форму прямокутника, що наближається до квадрата, з трьома півциркульними абсидами зі східного боку і невеликим прямокутним ризалітом із заходу. Центральну главу храму увінчувала велика напівсферична баня на барабані, стіни котрого прорізані рядом вікон із півциркульними перемичками.

1899 року з ініціативи вдови померлого 21 грудня 1898 року М. П. Дегтерьова Єлизавети Іванівни виконується добудова до північного фасаду храму. Під цією прибудовою влаштовують підвальне приміщення, де встановлюють “*изсеченный из лабрадора*” склеп із тілом фундатора храму Дегтерьова.

1900 року також з ініціативи Є. І. Дегтерьової на кошти покійного благодійника “*для придания очертаниям церкви симметрии*” виконується прибудова до південного фасаду подібна за формою і габаритами.

1901 року із західного боку до храму прибудовують муровану двоярусну дзвіницю, а у храмі проводять капітальний ремонт “*с заменой деревянных половых балок железными и устройством вокруг церкви дренажа*”.

Ремонтно-реконструкційні роботи 1899—1901 років, завдяки яким споруда набула нинішнього вигляду, велися за проектами та під наглядом архітектора В. М. Ніколаєва, який тоді обіймав посаду київського єпархіального архітектора.

1902 року Є. І. Дегтерьову поховали поруч із чоловіком у склепі, що став сімейним.

У передреволюційний період Михайлівська церква при Олександрівській лікарні стала не просто християнським храмом, а своєрідним громадським центром, у якому функціонувало благочинне братство. Члени братства надавали безоплатну допомогу хворим та бідним “*без различия веры и национальности: пособием, одеждою и деньгами; средствами для возвращения на родину; призрением и воспитанием детей больных и умерших родителей и др.*”

Після революції Михайлівську церкву закрили, церковне братство ліквідували. У 1930-х роках церковну споруду майже повністю розібрали, у збереже-

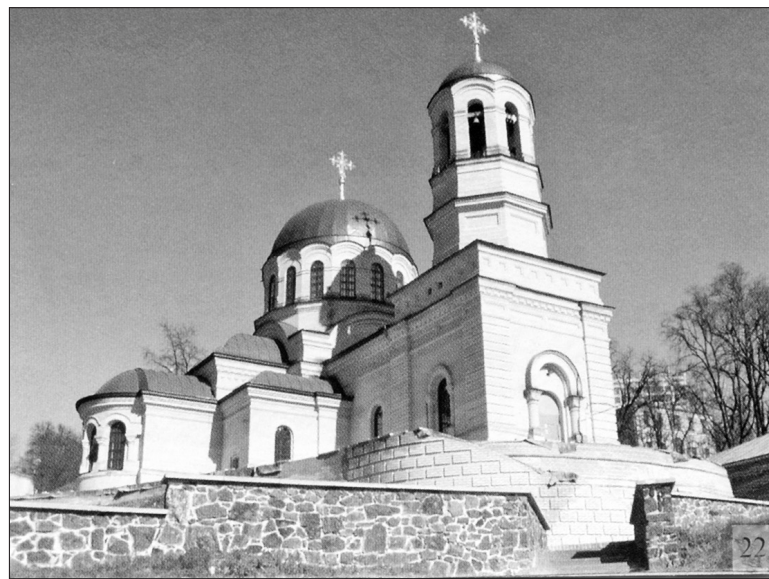
ній цокольної частині влаштували складські приміщення.

Збережені іконографічні матеріали та описи храму станом на початок XX ст. дозволяють уявити його тогочасний архітектурно-мистецький вигляд. Споруда мала складну об’ємно-просторову композицію, що включала основну частину храму, розміщену на заході дзвіниці та короткий перехід між ними. Зведення храму на схилі гори зумовило створення штучної тераси-паперті над підвальним приміщенням, що виконувало роль стилобату. Основна частина споруди на плані — прямокутник, що має зі сходу три напівкруглі абсиди, а з північного та південного боків два великі напівкруглі ризаліти. Храм увінчано великою главою із напівкруглою банею, у барабані котрої влаштовано ряд віконних прорізів. Дзвіниця храму — квадратна в першому та восьмикутна у другому дзвонному ярусі — увінчана напівсферичною банею. Кожна грань дзвіниці по центральній осі має по арковому прорізу. В товщі північно-західного пілона дзвіниці влаштовано гвинтові сходи, які поєднують нижній та верхній її яруси. Фасади основної частини храму, дзвіниці та переходу вирішено з використанням елементів, що об’єднують споруду стилістично в єдине ціле: руст у першому ярусі, архівольти віконних і аркових прорізів, малюнок фриза, що йде по всьому периметру стін.

Церковна будівля створює гармонійний за пропорціями, формами, зв’язком із ландшафтом архітектурно-мистецький образ, хоча цей образ склався завдяки використанню елементів та будівельних прийомів різ-

них архітектурних епох і стилів. Велика напівсферична баня центральної глави храму нагадує баню Софії Константинопольської та інших подібних візантійських храмів; арочні прорізи дзвіниці у першому ярусі та простінки між вікнами ризалітів основної частини декоровані тричвертними колонками, характерними для романського стилю; рустовка на фасадах споруди — декоративний елемент класицизму. Будівлю можна зарахувати до кращих зразків еклектики в архітектурі, на пряму, що панував у вітчизняному зодчестві того часу. У ній відобразилися суспільні смаки, досягнення будівельної науки і техніки згаданої епохи, проявився талант зодчих і майстерність будівельників.

Михайлівську церкву на території Олександрівської лікарні можна вважати одним із кращих творів архітектора В. М. Ніколаєва.

Відтворення церкви на початку 2000-х років за проектом, розробленим фахівцями Інституту “УкрНДІпроектреставрація”, відбулося з використанням креслень В. Ніколаєва, що збереглися в Державному архіві Київської області. У процесі дослідження цокольної частини споруди, що залишалася після руйнації храму 1930-х років, знайшли нешкоджені надгробок фундатора храму М. П. Дегтерьова. На честь благодійника за ініціативою церковної громади Московського патріархату, у користування якої потрапив храм, влаштували капличку.

За часів війни Російської імперії з Туреччиною, на крутосхилі кидали в ями і закопували тіла померлих військовополонених, багато з яких загинули від чуми, сибірської язви та інших інфекційних захворювань. Тому початок нового будівництва, риття глибокого котловану може спричинити виникнення у Києві жахливих епідемій.

Керівник КМДА О. Попов одразу після того, як обійняв цю посаду, зустрічався з небайдужими представниками громадськості й дякував їм за стійкість у боротьбі. Він нібито прислухався до пропозиції творчої інтелігенції Києва влаштувати на врятованому майданчику скульптурний монумент на честь перемоги над чумою і замовити розробку монумента всесвітньо відомому скульпторові, колишньому дисиденту і вигнанцю з СРСР, нині громадянину США Михаїлу Шемякіну. Шемякін прийняв замовлення із задоволенням і почав працювати над проектом. Чи втіляться у життя гарні наміри О. Попова, чи залишаться на папері (як це, до речі, вийшло зі скандальними новобудовами по вул. Б. Хмельницького, 7 (над метром “Театральна”), по вул. Гончара, 21—27 (біля Софії Київської) та ін.? Відповідь на це питання ми отримаємо, здається, вже незабаром.

Інформація Київської міської державної адміністрації

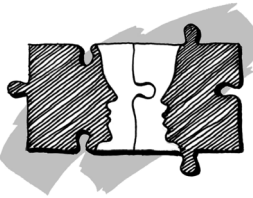
На виконання п. 2.1 доручення Президента України від 08.04.2011 №1-1/639 інформуємо наступне.

З метою недопущення руйнування комплексів пам’яток культурної спадщини Олександрівської клінічної лікарні м. Києва і садиби Інституту фізіології імені О. О. Богомольця на вул. Шовковичній, 39/1 у Печерському районі до пропозицій із розробки проекту встановлення меморіалу лікарям і хворим, які загинули під час епідемій, в обсязі збереження історичного комплексу необхідно віднести наступні заходи:

— при розробці ескізного проекту забудови Олександрівської клінічної лікарні м. Києва буде визначено місце для встановлення меморіалу лікарям і хворим, які загинули під час епідемій, із врахуванням роботи скульптора Шемякіна М. М. у спорудженні пам’ятника;

— у проекті коригування генерального плану Олександрівської клінічної лікарні передбачаються заходи із впорядкування прилеглої території Інституту ім. Богомольця.

Голова О. Попов

Ірина МАГРИЦЬКА,
м. Луганськ

Нині, на 22-му році української незалежності, радянської топоніміки в назвах центральних вулиць наших населених пунктів удвадцятіро більше, ніж власне “незалежницьких” найменувань (Грушевського, Січових Стрільців, Незалежності, Героїв Крут тощо). А в найсхіднішому обласному центрі останні взагалі майже відсутні.

Знаки тоталітарної доби на мапі Луганська

Як відомо, більшовицька влада вольовим рішенням масово перейменовувала не лише вулиці, а й населені пункти (так з'явилися ойконіми-радянськи Сталіно, Леніне, Троцьк, Ворошиловград, Дзержинське), водні об'єкти (річка Сталінка, водопій Ангельса); революційний дух торкнувся навіть антропонімів: Владлен, Сталіна, Кім, Октябриня.

Комунізм офіційно відійшов у минуле, але знаки тоталітарної доби не полишають Луганськ. І досі тут є аж три вулиці Леніна, площа Леніна, 12 Ленінських провулків. Нікуди не зникли вулиці Карла Маркса, Ульянова, Крупської, Дзержинського, Калініна, Менжинського, Розі Люксембург, Пархоменка, Кірова, Свердлова, Якіра, Революційна, Павліка Морозова та багато інших. Один із мікрорайонів Луганська називається “селище Косіора”.

Який виховний потенціал у цих назвах, які історичні особи за ними стоять? Перший секретар Ленінградського обкому ВКП(б) Сергій Кіров колись сказав: “Карать, не только карать, а карать по-настоящему, чтобы на том свете был замечен прирост населения благодаря деятельности нашего ОГПУ”. В'ячеслав Менжинський був одним із організаторів сталінських репресій. Станіслав Косіор — безпосередній організатор політики фізичного й духовного геноциду українського народу, що виявився в ліквідації “українізації” і проведенні політики русифікації, здійсненні штучного Голодомору 1932—1933 років в Україні, розгортанні антиукраїнського терору, фабрикуванні численних політичних процесів і масовому винищенні національної інтелігенції...

Поряд із трафаретными радянськими топонімами, луганські вулиці зберігають й оригінальні регіоналізми: тупик Паризької комуни, вулиці Старих більшовиків, Юних піонерів, Червоного Профінтерну, МО-ПРу, Броненосця “Потьомкіна”, 1-й проїзд вулиці 21-го МЮДУ, садиба 1-го тресту ідалень тощо.

Про що розповідають топоніми Луганська

Народи, які обирають шлях самостійного розвитку, найперше дбають про те, щоб культурний простір їхніх молодих держав не був обтяжений знаками колоніальної або імперської доби. Безліч прикладів цього можна знайти в європейських країнах, що в минулому мали “комуністичну” орієнтацію.

Важлива складова культурного простору — топоніміка, зокрема назви вулиць, кварталів, площ, провулків тощо. Вони не лише своєрідні пам'ятники історії та культури народу, що тут мешкає, а й самі формують його ідентичність, виховують молоді покоління.

Є в Луганську й зовсім екзотичний, як для демократичної країни, топонім — вулиця ОСО. Спілкуючись недавно з однією жінкою, я дізналася, що вона мешкає саме на цій вулиці, і поцікавилася, чи знає вона, що означає ця назва. Та відповіла: “А що? Гарна була людина — ОСО!”. Насправді ж в СССР у період 1922—1953 рр. при НКВС, ОГПУ та МДБ існував позасудовий орган, який називався “Особое совещание” (ОСО); за відсутності підозрюваних у скоєнні злочинів та їхніх адвокатів він виносив вирок про тюремне ув'язнення, заслання або смертну кару тисячам невинних людей.

А що ж громадськість?

Переважає більшість місцевого населення спокійно ставиться до таких найменувань і не переймається ними. А от представники проукраїнської громадськості неодноразово зверталися до депутатів міськради з вимогою прибрати з мапи міста історично віджили й просто ганебні для незалежної держави назви.

Так, ще на початку 90-х років великий український патріот, ініціатор багатьох державницьких справ, лікар Юрій Єненко як депутат Луганської міськради наполягав на перейменуванні вулиці ОСО. Були й пропозиції увічнити в назвах луганських вулиць імена видатних українців, зокрема Бориса Грінченка — укладача славного 4-томного тлумачного “Словаря української мови” (1907—1909 рр.), який жив і працював на Луганщині шість років.

Один із останніх листів такого змісту містив вимогу щодо реалізації президентського указу № 250/2007 про ліквідацію символіки тоталітарного режиму. Громадськість пропонувала внести на розгляд сесії Луганської міськради питання, пов'язане з перейменуванням топонімічних об'єктів, названих іменами катів українського народу — Якіра, Косіора, Туха-

чевського, Уборевича, а також вулицю ОСО, і висловлювала сподівання, що очищення від ідейної спадщини більшовицького тоталітаризму як організатора одного з наймасовіших у світі народобивств сприятиме моральному оздоровленню нашого суспільства, вихованню молоді на засадах справжньої демократії і гуманізму.

Місцеві депутати відреагували... по-своєму

Луганські депутати, — а це переважно регіонали й комуністи — навіть не думали ліквідувати тоталітарні найменування в Луганську (в цьому блакитні та червоні одностайні). Звітувати перед місцевою громадськістю за свою бездіяльність у цій сфері народні обранці й не збиралися.

А ось на офіційний запит відповідного радника ВГО “Альянс “Майдан” Олександра Северина про вжиті заходи щодо виконання названого указу президента, а також указу № 75/2010 “Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у XX столітті” міськрада таки відповіла: мовляв, в інфраструктурі Луганська взагалі немає об'єктів, названих на честь організаторів Голодомору та політичних репресій, і сама інформація про перелік осіб, причетних до цього, в міськраді відсутня. Автор відповіді, заступник міського голови Олександр Ткаченко зауважив, що причетність осіб до політичних репресій має встановлюватися судом, а на перейменування в міському бюджеті немає коштів (але при цьому він замовчав той факт, що на розвиток російської мови з того-таки бюджету щороку виділяють мільйонні суми).

Щодо належного вшанування учасників боротьби за незалежність України — луганців

(нібито немає загальноукраїнських борців за цю справу, а також уже спочилих місцевих патріотів — таких, як Борис Грінченко, Микола Руденко, Іван та Надія Світличні, Юрій Єненко), Ткаченко прикинувся дурником, удавши, що їдеться тут винятково про живих людей, і роз'яснив О. Северину, що вони й сьогодні активні політичні та громадські діячі й активно залучаються до співпраці з органами місцевого самоврядування (не знаю, кого саме вони запрошують до такої співпраці, а мене як голову місцевого осередку Асоціації дослідників голодоморів в Україні вони ніколи не запрошували).

Пригадую, як на один зі своїх листів до міського голови я отримала відповідь. У ній йшлося про те, що недоцільно перейменовувати одну з вулиць на ім'я Бориса Грінченка, а от коли збудують якусь нову вулицю, то її вже зможуть назвати на його честь. Тоді подумалося: значить, ніколи цього не буде, адже будівництва в Луганську за всі роки незалежності практично немає.

Аж ось недавно пошукова система в Інтернеті видала інформацію про те, що в Луганську (о диво!) вже є вулиця імені Грінченка. А віднедавна тут є й такі приємні для “незалежницького” вуха топоніми, як вулиці імені Стуса, Богуна, Грушевського, Відродження. Але чи варто радіти з цього приводу? Мабуть, краще плакати, бо ці вулиці розташовані на віддалених околицях міста, і складаються лише з двох-трьох приватних будинків...

Іще одна “новація” луганських самоврядників

А 2002 року луганські депутати зробили справжню топонімічну революцію! Усупереч нормам українського правопису, яких бездоганно дотримувалися навіть радянські чиновники, вони ухвалили рішення, яким запровадили написання назв вулиць, транслітерованих із російської мови. У результаті замість орфографічно правильних назв виникли власне “регіональні” абсурдні найменування-покручі: вул. 300-летія Воссоєдінєнія, Советская, Лєсі Українкі, Т. Г. Шевченко, 30-летія Побєди, 18-го Партс'єзда, Карпенко-Карого, Брєстской крєпості, Красная площадь, Українская, Остапа Вішні, Звєздная, Братсьєв Серодеденко, 1-й П'ятілеткі тощо. Такі назви годі ще десь пошукати!

Цікаво, з якими філологами радилися депутати, коли змінювали топоніми Луганська таким чином? І це їхнє рішення виконується бездоганно й послідовно — в паспортних столах, на підприємствах і в організаціях, у рекламних оголошеннях. І гроші на це віднайділися!

Отже, на прикладі топонімічної сфери міста Луганська ми бачимо, що Луганська міська рада руками своїх депутатів не лише міцно зберігає пострадянську ментальність місцевих мешканців, а й формує проросійську регіональну ідентичність як основу майбутнього сепаратизму. І робить вона це всупереч деклараціям столичної влади про європейський вектор розвитку України. Але тоді чи такі вже й ширі ті декларації офіційного Києва?

Вшанували гетьмана Мазепу

В Україні відзначили 374-ту річницю з дня народження нашого славного гетьмана Івана Мазепи.

ся у сквері на площі Слави, де, відповідно до указу Президента Ющенка, мав бути встановлений пам'ятник гетьманові. Українська громада Києва висловила обурення, що уряд і міська влада досі не встановили пам'ятник.

Низка акцій відбулася на Чернігівщині, адже саме тут, у Батурині, 22 роки була гетьманська столиця Івана Мазепи. У Національному історико-культурному заповіднику “Гетьманська столиця” у всіх музеях оголосили день відкритих дверей для відвідувачів. Скористалися цією можливістю учні семи шкіл Бахмацького району.

У Палаці Кирила Розумовського презентували виставку робіт художників України, присвячених Мазепі, з колекції заповідника. Відбулася презентація книжки “І. Мазепа і Російська імперія. Історія “зради”. Ця праця українською мовою побачила світ у видавництві “Кліо”. Авторка, доктор історичних наук, директор Центру з вивчення історії України Санкт-Петербурзького державного університету, професор Тетяна Таїрова-Яковлева в своєму виступі наголосила, що ідея видати книжку українською мовою виникла у неї під час відвідин Батурина 2011 року. Духовні

твори виконав ансамбль “Преображення” столичної Національної музичної академії.

Урочистості в Чернігові провели обласні організації “Просвіти” і УНП. На стародавньому княжому Дитинці відкрили пам'ятну бронзову табличку з написом “Іван Мазепа” біля підніжжя пам'ятника гетьману, встановленого кілька років тому з ініціативи просвітян, УНП і дирекції Національного заповідника “Чернігів стародавній”. Голова обласної “Просвіти” Василь Чепурний запропонував відновити на Колегіумі закладну дошку з імем та гербом Івана Мазепи, оригінал якої зберігається в заповіднику. Цікавою була і пропозиція почати встановлення пам'ятних

знаків про видатного благодійника на всіх історичних спорудах в Україні, збудованих на кошти й за сприяння гетьмана Івана Мазепи, а їх десятки. Учений секретар заповідника “Чернігів стародавній” Сергій Черняков нагадав, що лише в Чернігові завдяки підтримці Мазепи завершено спорудження величного Свято-Троїцького собору, барокової споруди Колегіуму, а в Борисоглібському соборі створено вишукану срібну іконостасну царську браму. Просвітянин Сергій Соломаха звернув увагу, що Іван Мазепа і Тарас Шевченко народилися в березні, тож, відзначаючи наступного року 200-літній ювілей Шевченка, українці повинні вшанувати і 375-річчя з дня народження Івана Мазепи.

Вл. інф.

“Чи цікавляться наші чиновники думкою людей, коли збираються перейменувати село, в якому ті живуть?”

Костянтин СУШКО,
лауреат премії імені
Івана Франка,
м. Запоріжжя

Так, згідно з абсолютною логікою, в історії не можна чіпати геть нічого, а згідно з комуністичною — лише те, що стосується їхньої облудної ідеології, власне, самих основ тієї ідеології. Токували-токували, що не можна чіпати, і під шумок усюди лишилися радянські назви, та головне — пам'ятники-істукани тому, хто вважався “живеє всех живих”. І, думаєте, сутність того людиноненависника від марксизму, перевтілюючись у цемент, гіпс, камінь, граніт, чавун, сталь і бронзу, не впливає на нас сьогодні? Ше й як впливає! Тож і наші українські справи такі кепські. І навряд чи щось властєся нам, поки не приберемо геть із очей оті набридливі парсуни. Не з історії приберемо, у жодному разі (виділено мною. — Авт.), а зі своїх очей.

Сучасні більшовики-ленінці ратують “не чіпати минулого”, а що ж коїли їхні попередники вже впродовж перших місяців після жовтневого перевороту? Поскидали пам'ятники царям і вельможам, бо знали і знають, що таке наочна агітація, і як вона впливає на свідомість, а ще більше на підсвідомість обивателя. Як гриби після дощу, з'явилися міста Троцьк, Зінов'євськ, Будьонівськ, Свердловськ, Киров, Кіровоград, Кіровоан, Кіровабад, Калінін, Сталінград, Сталіно, Сталінабад, Ленінград, Ленінабад, Ленінакан, Фрунзе, Цюрупинськ, Куйбишев, Ворошиловград, Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ... Ото так швидко більшовики зводили нові міста? Аж ніяк! Міста лишалися ті, що були, просто імена їм ліпили нові. Ідеологічно витримані. Ні в кого не питаючи на те згоди і зовсім не цікавлячись і не переймаючись, а як же воно “сложилось исторически”. БО ЗНАЛИ, ЩО РОБЛЯТЬ. Знали! А зараз кажуть, що для перейменування бракує грошей... Тоді ж знаходили миттєво. Як, наприклад, у не вельми ситому травні 1945-го...

Ніхто не звернув увагу на те, що сьогодні у Північній Таврії яких тільки назв немає, найбільше, звісно, тюркського походження. А от німецької — жодної. Як це — люди жили тут упродовж півтора століття, а слідів не залишили? Ні, сліди є, і вельми виразні, і їх чимало, а ось географічної назви немає. А може, у німців не було своїх назв? Може, вони як люди чемні, набожні, організовані й педантичні, не стали нав'язувати своє на не своїй землі? Знову-таки — ні. Були і в німців свої найменування своїх же компактних колоній. Зокрема Шьонвізе, Карсруе, Карлсбад,

«Так склалося історично» Роздуми навколо топонімічної ситуації у Північній Таврії і не лише там

Дедалі гучніше лунають голоси, щоб не чіпати минулого, бо, мовляв, “так сложилося історически”, і певний сенс у цих словах є. І я нікого і нічого не закликаю чіпати, а просто хочу звернути увагу на те, що в історії слід правильно розставляти наголоси. Не більше! Відтак не випадково закінчую одне з попередніх речень російською мовою та ще й у лапках. То улюблена фраза сучасних хитромудрих лівих і їхніх численних мутантів, які за цим абсолютно справедливим висловом приховують власну підступність.

Ніколайфельд, Розенталь, Гохфельд, Розенгоф, — то все німецька спадщина. Проте немає спадкоємців, і спадщина зникла. Усіх німців депортували із Запоріжжя та Херсонщини до Казахстану влітку 1941 року, а 21 травня 1945-го Верховна Рада УРСР видала Указ про скасування і заборону на території республіки всіх назв німецького походження. Як кажуть брати-росіяни, “с глаз долой — из сердца вон”. І вичистили все одним махом. Бо — так склалося історично.

Відлуння того переселення відчуваємо сьогодні насамперед у назвах таврійських сіл, селищ, містечок і міст. Зокрема це численні Новоолександрівки, Новомиколаївки, Нововасилівки, Новопетрівки, Новоолексіївки, які є і в Запорізькій, і в Херсонській областях, а також Тамбовка, Астраханка, Коларівка, Преслав. Те, що прибульці з півночі не вельми напружували фантазію, даючи імена місцям свого нового мешкання, свідчать назви сіл на Запоріжжі: Мирне, Маячка, Ясна Поляна, Іванівка, Федорівка, Виноградне, та їхні відповідники на Херсонщині: Мирне, Стара Маячка, Нова Маячка, Ясна Поляна, Іванівка, Федорівка, Виноградне. Майже дзеркальне відтворення! Чому так? Либонь, через те, що певна екстремальність умов, у яких опинилися переселенці, не сприяли розвитку естетичної уяви. Тож мов із конвейера сходили і розбігалися степом стандартні не лише за назвою, а й за суттю! Андріївки, Борисівки, Давидівки, Дем'янівки, Захарівки, Василівки, Дмитрівки, Іванівки, Матвіївки, Миколаївки, Миронів-

ки, Павлівки, Степанівки, Свиридонівки, Трохимівки. Цю однаковість намагалися розбавити назви клерикально-церковного походження: Троїцьке, Новотроїцьке, Спаське, Новоспаське, Архангельська Слобода, Пробудження, Покровське, Преображенське. Радянська доба щедро поповнила топонімічний ряд назвами на кшталт Советського, Трудовика, Жовтневого, Ударника, Комсомольського, Куйбишевого, Щорсівки, Луначарського, Чкалового, Першотравневого та Первомайки. Якщо назвам штибу Жовтневе і Першотравневе ще можна знайти пояснення, то не збагнути, який стосюнок мають такі, безумовно, визначні особистості, як Микола Щорс, Анатолій Луначарський і Валерій Чкалов до Північної Таврії. Жоден із них навіть не був у цих краях і нічим із ними не пов'язаний.

Багато про що здатні повідати назви населених пунктів. Скажімо, Степне і Лісне. Звідки взялися? Акурат вигулькнули одразу після проголошення Незалежності. Квапилися перекласти державною мовою, у дусі поточною моменту, от і виплодили: ні Богові свічка, ні чортові кочерга. Хіба не було кому підказати, що ті назви — жахливий мовний покруч? Ні в російській, ні в українській мові таких немає, бо, згідно з першою, назви мають читатися і звучати відповідно як Степное і Лесное, а українською — Степове і Лісове. Тільки так, і жодних відхилень допускати не можна!

Не має значення? Не скажіть. У назві, як і в імені, закодована доля предмета, населеного пункту

чи живого створіння. Невипадково існує повір'я: як кораблик назвуть, так він і попливе. Пригадуйте трагічну долю “Титаніка”? Не інакше, як до цього призвела нескромна, явно претензійна назва унікального судна. У ній виклик здоровому глузду, відтак — Богові й Долі. І відродно, що на тлі вищенаведених назв на просторах Таврії все ж є Калинівка, Зелена, Лисиче, Кожух'яки, Пчілки, Вербове, Ярошик, Муравейник(!), Кримка, Зелений Гай, Промінь, Копані, Коза, Зелений Яр, Діброва. Що не кажіть, а особисто мені краще почувалося б у селі на ймення Діброва, або ж Басань, аніж у Партизанах, не кажучи вже про Луначарське чи Ленінське.

Та приємно, що у Таврії знайшлося місце для назв, які перегукуються з НАШИМИ, споконвічними, давньоруськими, протоукраїнськими назвами, якими і досі рясніють простори Полтавщини, Черкащини, Житомирщини, Київщини. Послухайте: Гуївка, Стеблів, Буки, Чуднів, Рустівка, Сквирка, Бобрин, Овсюки, Любар, Опішня, Сміла, Вергуни, Ліпльва, Росава, Рокита, Гути. Сподобалося? Ще б пак! За цими назвами — віки, у них відлуння слов'янського, українського і характеру, і буття: Говтва, Корець, Кишенці, Шпилі, Мирча, Русанів, Русалівка...

А на просторах між Дніпром і Бердою найстарішими є назви, які залишили татари: Бабина, Рогачик, Ушкалка, Сірогози, Торгаї, Токмак, Ташлик, Каланчак, Атманай, Корсак, Утлюк, Домузли, Янчекрак, Карачекрак, Берда, Джарилгач... Старіших немає. І не бу-

ло? Були! Але їх безжалісно витоптала кіннота хана Батия, натомість висіявши свої. Лише великий Дніпро зберіг власне ім'я, корені якого у глибині тисячоліть. Не з грецького Бористена-Борисфена починався наш Славути, а з індоєвропейського, суто місцевого, нашого, рідного Дананпра, в якому корінь дан означає воду. Хто тільки не намагався переінакшити упродовж двох тисячоліть священне ім'я великої ріки: і греки, і фракійці, і римляни, і роксолани, і готи, і гунни, і варяги, і візантійці, і венеціанці, і генуезці, і араби, і печеніги, і половці, і татари, і турки — обзиваючи її то Борисфенісом, то Ерасом, то Варухом, то Еліксом, то Такабаром, то Ателем, навіть Юзеном, Лозом, Ерексом, Елічем, Лозом, Люксом, Танабором, Варом, Луксоном (відомий український мовознавець та письменник із Запоріжжя Віктор Антонович Чабаненко зібрав понад 70, так би мовити, псевдонімів головної водної артерії України), але багатостраждальний Дніпро зберіг своє первісне, справжнє ім'я. Хіба це не доказ сили нашої землі? До речі, поруч з іншомовними, існує чимало, суто слов'янських варіантів імені Дніпро, зокрема Славути, Славутич, Славутиць, навіть Змія-Дивця, Змій-Горинич, а також правдивні — Дунапоріс, Данперес, Дніп, Ніпр.

Чи цікавляться наші чиновники думкою людей, коли збираються перейменувати село, в якому ті живуть? Навряд. Інакше, не обізвали б виразну Карайдубину безликою Бережанкою. Старовинна назва чітко відображала особливості місцевості, де ще багато століть тому започаткувалося село — плоске місце. А що означає термін бережанка? Такого слова немає у жодному нашому словнику, відтак, українській мові воно невідоме. Лише корінь слова допомагає з'ясувати, як його слід тлумачити: щось пов'язане з берегом, із узбережжям. Так і сусідня з Карайдубиною Михайлівка теж пов'язана з берегом, і трохи далі на березі розташовані Ушкалка, та ж Бабина, і десятки інших сіл... З якого ж тоді дива цієї сумнівної честі удостоїлася саме Карайдубина? Про це слід запитати у чиновників, але зрозуміло, переконливо пояснити вони не зможуть. А все через те, що, перейменовуючи, не радяться з людьми, зрештою, не консультуються з фахівцями. Отак узняв чверть століття тому Ушкальський сільський голова — не корінний мешканець! — і охрестив вулиці у Бабині. До цього були Бакаї, Вигони, Кутки, Причілки, Пороги, Хрести, а вигулькнув над нами зайда, і з'явилися Заречная, Степная, Портювая, Приморская... Дуже поетично. А що вже оригінально і патріотично, то годі й казати.

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Шевченківські березневі дні резонували в Україні парадоксальною і дикою заборонаю школярці сільським головою на Черкащині читати вірш “Розрита могила” під час мітингу в день пам'яті поета. У Кіровограді теж сталася подібна подія. Напередодні дня народження Шевченка міська організація ВО “Свобода” розмістила сіті-лайти із цитатами Кобзаря. Була серед них і славнозвісна із “Заповіту”: “Поховайте та вставайте, кайдани порв'яте і вражою злою кров'ю волю окропіте”. Через тиждень у газеті обласної ради та облдержадміністрації “Народне слово”, яку редагує голова місцевого “Русского блока” Валентина

У рядках Шевченка не загроза, а порятунок!

Бажан, з'явилася колонка “Слово редактора”, де пані редакторка висловлює обурення — до чого, мовляв, закликає “Свобода”, і чию кров вона збирається пускати, чи не нацменшин, зокрема росіян?

Дискусія, яка розгорілася, породжує багато думок та асоціацій. Реакція Валентини Бажан стала для мене і неприємною, і несподіваною, і навіть шокуючою: як можна заперечувати, відкидати рядки генія, національного пророка? Але ж ці рядки поета — у книгах, у підручниках, їх десятиліттями вивчають діти у школі!

Чому ж і через століття ми пишемо ці рядки, знаємо їх і навіть так гостро реагуємо на них? Бо Шев-

ченко писав ПРАВДУ, на той час іншого шляху визволення українців не було. Правда творить націю, і народ підняв своєю любов'ю і шаною і Шевченка, і його поезії на високий п'єдестал. І ці любов і шана випробувані і часом, і величезними злигоднями української нації, а ви, шановні пильнувальники, якщо живете серед цього народу, то поважайте святині його душі!

І Шевченко, і всі свідомі українці ненавиділи й ненавидять не росіян, а загартницьку, агресивну політику Російської імперії. Шевченко своєю правдивою полум'яною поезією руйнував її основи. Ось чому його так ненавиділи і ненавидять послідовники цієї політики. Звідси

і відомий сюжет Оренбурзького телебачення, за який російським колегам довелося вибачатися.

Багато розумних, творчих людей, які тонко відчувають літературу, поезію, знають усі злигодні, біль і втрати української мови та культури, залишаються чомусь абсолютно глухими до них. А найменші спроби захистити українське сприймають як напад на російське. Чому? Бо Російська імперія наскільки зуміла накинати свої стереотипи тим, хто був вихований в її культурі, що їм просто не під силу мислити інакше. Шевченкові рядки руйнують ці стереотипи, і вони підсвідомо відчувають неспокій.

Цей стереотип отруїв не лише етнічних росіян (серед них є багато вільних від нього!), а й безліч українців, які не можуть об'єднатися, аби здобутися на державну гідність, впевненість і добробут. Український чинник слабкий, і у цьому — найбільша загроза і для росіян, і для євреїв, і для греків, і для всіх, хто живе на цій землі. Бо доки він не стане сильним, її грабуватимуть, нищитимуть, зневажатимуть. Та мають вирости інші покоління, в яких ця отрута діятиме слабше. Шевченкове слово має стати для них еліксиром відродження. Тож у рядках Шевченка не загроза, а порятунок!

“Жорстока тоталітарна система зламала життя численним українським душпастирям і ревним мирянам”.

Лідія КУПЧИК,
голова Львівської міської Ліги
Українських Жінок

Львівський псевдособор 1946 року

Андрей Шептицький

цього владі, яка величала себе визволителями, а насправді прагнула знищити український дух, замінити його бездуховністю “гомо-советікусу”, така Інституція була непотрібна.

Оголошенням давно запланованої війни проти Церкви можна вважати появу **8 квітня 1945 р.** у газеті “Вільна Україна” статті Володимира Росовича (то псевдонім Ярослава Галана) “З хрестом чи з ножом?” Це величезний, на дві газетні шпальти зловбий пасквіль, спрямований проти Української Греко-Католицької Церкви та її діячів. І відразу ж за тією обурливо-брехливою статтею поспішали важкі удари по Церкві та її вірних.

Першим ударом по Українській Церкві був наліт **11 квітня 1945 року** на Святоюрську гору у Львові та арешт владик на чолі з Митрополитом Йосифом Сліпим та інших осіб із церковної верхівки. Про це виконавці з НКДБ зараз же повідомили в ЦК ВКП(б)У Зленкові: “По Львову і області було заарештовано 33 чоловіки — з них 1 митрополит, 2 єпископи (це Никита Будка і Микола Чарнецький — *авт.*), 20 священників; оунівців, які мали тісний зв'язок із духовенством — 4 особи” (з документів Державного архіву Львівської області, ф. 3, оп. 1, стр. 212). Це називалося “операція з вилучення антирадянського духовенства та церковного активу Греко-Католицької Церкви по м. Львову та області”.

Водночас були “вилучені” єпископи Григорій Хомишин і Йоан Лятишевський у Станиславові. Другий удар завдали **14 квітня 1945 р.**, коли удосвіта оточили Богословську академію і Духовну Семінарію у Львові. Деяких отців-наставників і теологів арештували, а решту “осіб призовного віку” (як зазначено у рапорті) під конвоем направили у військовий табор у с. Унятичі. Важкопоранений о. Качмар півроку пролежав паралізованим і 14 січня 1946 року помер.

Після такої обробки отців-деканів, парафій і монастирів греко-католицької церкви ініціативна група має надсилати до уповноваженого в справах Руської православної церкви при Раднаркомі УРСР списки всіх деканів, парохів і настоятелів монастирів, які відмовляються підлягати юрисдикції ініціативної групи по возз'єднанню греко-католицької церкви з православною церквою”. (“Діяння Собору Греко-Католицької Церкви 8—10 березня 1946 р. у Львові”, стор. 20).

Зрештою, репресивні органи не дуже чекали на ці списки. Примусове “навернення на православ'я” в усіх західних областях України відбувалося за однаковою схемою і з однаковою жорстокістю.

Спочатку партійці й енкадєбісти переконували деканів у правдивості православної віри, до млина в с. Унятичі. Важкопоранений о. Качмар півроку пролежав паралізованим і 14 січня 1946 року помер.

Після такої обробки отців-деканів, парафій і монастирів греко-католицької церкви ініціативна група має надсилати до уповноваженого в справах Руської православної церкви при Раднаркомі УРСР списки всіх деканів, парохів і настоятелів монастирів, які відмовляються підлягати юрисдикції ініціативної групи по возз'єднанню греко-католицької церкви з православною церквою”. (“Діяння Собору Греко-Католицької Церкви 8—10 березня 1946 р. у Львові”, стор. 20).

Зрештою, репресивні органи не дуже чекали на ці списки. Примусове “навернення на православ'я” в усіх західних областях України відбувалося за однаковою схемою і з однаковою жорстокістю.

Спочатку партійці й енкадєбісти переконували деканів у правдивості православної віри,

2013 року святкуємо 1025-літній ювілей Хрещення України. Існування Христової Церкви в Україні позначено різними прикрощами і стражданнями, розвиток Української Церкви окроплений кров'ю її святих мучеників.

мат і призвали на військову службу. Понад 150 юнаків, які мріяли стати душпастирями! Так ліквідували Львівську богословську академію — найвищу українську цитадель духовності.

Потім почався наступ радянської влади на отців-деканів. Він уже не здійснювався блискавично, зате наполегливо і жорстоко. Партійні можновладці вже збагнули авторитет деканів у католицького духовенства і хотіли використати цей беззаперечний авторитет як вплив на підлегле священство у злочинному плані заміни УГКЦ слухняною владі Російською Православною Церквою.

1945 рік ознаменувався жалим тиском на галицьких отців-деканів. Репресивні органи скрупульозно “опрацьовували” особу кожного декана. Офіційно це мало бути функцією утвореної 28 травня 1945 року “Ініціативної групи з возз'єднання Греко-Католицької Церкви з Православною Церквою”. До трійки священників, які створили цю групу, не ввійшов жоден єпископ, жоден отець-декан. Мало ймовірно, що їм цього не пропонували (і то інтенсивно!). Це свідчить, що провідники священства були свідомі своєї більшої відповідальності не лише за свої вчинки, а й за приклад, який подадуть підлеглим священникам.

У зверненні “Ініціативної групи” “До всечесного греко-католицького духовенства в західних областях України” (28 травня 1945) зазначалося:

“Просимо Всечесних отців Деканів скликати духовенство на наради в цій переважній справі та прочитати їм це наше письмо... Наші однодумці священники повинні якнайшоріше вступити в члени “Ініціативної групи” у своєму власному інтересі, бо для них буде потрібна наша посвідка”. (Без якої священник не матиме права відправляти у своїй церкві).

Та отці-декани не тільки не хотіли приєднуватися до “Ініціативної групи”, а й ігнорували її. І відповідно орієнтували підлеглих священників.

Тоді цю справу НКДБ повністю перебрав на себе. Так 18 червня 1945 року уповноважений Ради у справах Російської Православної Церкви при РНК УРСР П. Ходченко поставив “Ініціативній групі” вимогу:

Члени «Ініціативної групи» зліва направо: А. Пельвецький, Г. Костельник та М. Мельник

Голосування на Львівському «соборі» за скасування Берестейської Унії

вихваляли Російську Церкву. Коли ж отці висували свої контраргументи, заганняючи недолугих агітаторів у глухий кут, їм коротко, але категорично радили “много не разгаварівать”.

Потім деканів “запрошували” до НКДБ, супроводжуючи ці запити конвоем, бо декани знаходили причини, щоб не з'являтися на них. Тут уже почалися погрози, залякування, а часто й побіи, катування. І єдиний наказ: підписати православ'я (тобто приєднатися до Російської Православної Церкви) та спонукати до цього підлеглих священників. Лише тепер, через півстоліття, ми дізнаємося багато подробиць цього тиску і можемо осмислити повноту мучеництва галицьких отців-деканів. Досить навести приклад о. Петра Мекелити, декана Бориславського, який після виклику до Дрогобицького НКДБ у червні 1945 р. не зміг самостійно повернутися додому. Його привезли автівкою і майже непритомного кинули на вулиці біля парафії.

Іноді енкадєбістам забракло терпіння ламати опір отців, і тоді траплялися трагічні “випадки”, як це сталося з Комарнянським деканом о. Стефаном Качмаром. Після кількох викликів до НКДБ, де він рішуче відмовився перейти на православ'я, його підстрілили, ніби помилково, советські “стрелки”, коли він їхав

до млина в с. Унятичі. Важкопоранений о. Качмар півроку пролежав паралізованим і 14 січня 1946 року помер.

Після такої обробки отців-деканів їм наказували зібрати підлеглих священників на деканальні конференції, на які прибували представники “Ініціативної групи” й уповноважені в справах релігії у супроводі енкадєбістів. При цьому деканів застерігали, що їх покарають, якщо священники відмовляться підписати православ'я. Одна за одною відбувалися нечувані в історії Церков деканальні конференції...

Докладно таку конференцію описано в “Споминах” Золочівського декана о. Володимира Лиска, які під назвою “Без зерна неправди” побачили світ у львівському видавництві “Каменярь” 1999 року.

Немало деканів не вистояли перед цією навалюючою грубою силою. Вони погодилися “з'єднатися” із Православною Російською Церквою. Багато з них мали надію, що це буде лише

короткочасний компроміс. Та компроміс виявився і тривалим, і болюче важким, і не всіх урятував від подальших репресій. Як приклад, можна згадати долю Яричівського декана о. Миколи Землинського. Маючи дев'ятеро дітей, отець-декан не відважився на категоричну відмову від нав'язуваного православ'я і був учасником сумнозвісного собору 1946 року. Та в січні 1950 року його заарештували й запроторили у табір суворого режиму в Мордовії. Там зустрівся з Митрополитом Йосифом Сліпим і відкликав перед ним своє “православ'я”. Повернувшись із ув'язнення, був підпільним греко-католицьким священником.

Отців-деканів, які твердо стояли на своєму, заарештували зразу після невдалих для советської влади конференцій. Після них масово арештовували інших непокірних священників. Багато душпастирів загинули в ув'язненні...

Такою була “підготовка” до скликання собору, нібито УГКЦ, який мав остаточно ліквідувати цю Церкву.

Хтось з ініціаторів здогадався, що, згідно з канонами Церкви, Собор не може відбуватися без єпископа, тоді його рішення не будуть законними. А в той час уже всіх греко-католицьких єпископів заарештували. Тому вирішили терміново висвятити єпископів до початку Собору,

аби створити видимість його законності. **24—25 лютого 1946 року** Київський митрополит Російської Православної Церкви Йоган таємно висвятив на єпископів двох членів “Ініціативної групи” — **о. Михайла Мельника** та **о. Антонія Пельвецького**. Але вони стали не греко-католицькими, а православними єпископами! Отже, вони не могли очолювати Собор УГКЦ, і всі рішення такого Собору не могли мати законної сили. Тому цей Собор став псевдособором.

Відбувся псевдособор **8—10 березня 1946 р.** Головним диригентом тої комедії був **полковник КДБ Пирогов**. Правдами й неправдами зігнали до собору св. Юра 216 заляканих, стероризованих священників і 19 мирян (декого привозили примусово) і розпочали роботу. Керівниками Собору були **о. д-р Гавриіл Костельник**, єпископ РПЦ **М. Мельник**, єпископ РПЦ **А. Пельвецький**.

На кінострічці, що зафіксувала роботу цього псевдособору, можна бачити стривожені, суворі обличчя делегатів. Тим не менше, “Собор”, на думку влади, “пройшов успішно”. Всі підготовлені заздалегідь рішення ухвалили “одноголосно” (за цим було кому наглядати!).

Собор нібито уневажнив Унію 1596 року і підпорядкував Українську Католицьку Церкву Російській Православній Церкві.

На закінчення “Собору” відбулася “урочиста відправа”, в якій узяли участь ієрархи Російської Православної Церкви: Митрополит Йоган (Київ), єп. Макарій (Львів) і єп. Нестор (Мукачево). Вислали вітальні телеграми Патріарху РПЦ Олексію, Сталіну, Голові РНК УРСР, а також “послання” до вірян і духовенства Західної України.

УГКЦ зліквідували, оголосили поза законом, проте, як виявилось, вона жила, творила й розвивалася в підпіллі. Підпільна Українська Церква явила світові надзвичайну велич духу, стійкості й жертвності, на які і в наш час варто рівнятися всім справжнім християнам!

Жорстока тоталітарна система зламала життя численним українським душпастирям і ревним мирянам, та не зламала їхнього духу, не захитала їхньої всепермагаючої віри. Випивши до дна чашу терпіння, відійшли вони до Господа. А нам залишили зразок вірності й відданості своїй вірі і своїй Церкві.

І наш обов’язок у рік славного ювілею Хрещення України пам’ятати про це й за новітніх обставин плекати, зміцнювати нашу віру.

Знаменно, що саме 2013 рік проголошено Вселенською Церквою роком ВІРІ. З цієї нагоди Блаженніший Святослав звернувся до вірних УГКЦ із “Посланням”, у якому підкреслив, що цього року українці повинні згадати видатну подію далекого 988 року, коли ми прийняли Володимирове Хрещення, проаналізувати, яке місце посідає християнська віра в нашому побуті, та, краще пізнавши основні її постулати, надихнутися ними своє життя і діяльність.

“Наша віра, — наголошує Блаженніший Святослав, — має стати для нас джерелом любові до ближнього та основою праведного християнського життя. Крім пізнання віри, маємо жити і ділитися нею поза храмом чи рідною домівкою, вносити її в культурне, суспільно-політичне й економічне життя”.

Хай це можливо і не найсуттєвіше
але ти дитино
покликана захищати своїми
долоньками
крихітну свічку букви “ї”
Іван Малкович. Напучування.

Шановна редакціє! Прочитав у ч. 9 “Слова Просвіти” за 2013 р. замітку Євгена Цимбалюка з Рівненщини “Літера “ї” потрапила до книги рекордів України”. У ній він повідомляє, що літера “ї”, яку було встановлено на майдані Незалежності в Рівному під час святкування Дня рідної мови, заввишки 3 метри 60 сантиметрів. І що завдяки цьому вона потрапила до книги рекордів України. А далі автор замітки говорить, що літери “ї” нібито лише понад 500 років і що “в сучасному значенні її вперше вжито 1874—1875 рр. у “Записках Південно-Західного відділення” Російського географічного товариства у Києві”. Я вже друкував у “Літературній Україні” свою розвідку щодо літери “ї”. Але, зважаючи на важливість цього питання та з метою виправлення помилкового уявлення про джерела її походження, вважаю за необхідне викласти свої розвідки і для читачів “Слова Просвіти”.

Тривале й систематичне перекручування історії імперською Москвою включно з викраденням і присвоєнням спадщини і самої назви княжої доби нашої держави Русь; переслідування та заборона використання української мови, які поширювалися навіть на окремі літери української абетки, спричинилися до того, що ми ще й сьогодні живемо і мислимо за імперськими стереотипами. До одного з таких стереотипів належить думка про походження літери “ї”. Оскільки її немає в російському алфавіті, Москва досовітська й советська заперечувала думку про використання цієї літери київськими руськими писцями. Тим самим відсікали справжні витоки української писемності та насаджувалась облудна теза про значно пізніше формування української мови — XIV ст. А отже, й української історії та нації. Водночас Імперська Москва нахабно присвоювала всю спадщину княжої доби Украї-

Олександр ПИРОГОВ,
м. Радомишль

У дивному й різнобарвному світі колекціонерів є й філокартисти. Філокартія — колекціонування поштових листівок. Старих і нових, з ідеологічним відбитком і без нього. Але в будь-якій листівці віддзеркалюється час, доба, в яку вона з’явилася на світ. І нерідко саме завдяки таким невеличким реліквіям тримається зв’язок поколінь. Наприкінці 1917 року в Києві, в період Центральної Ради було надруковано на обгортковому папері поштові листівки з портретами українських гетьманів і поруч тексти. На звороті листівок напис — Видавництво “Вершигора”, Київ, вул. Львівська, 33, помешкання 28. Листівок випустили 10 типів, їх видавали під номерами, наклад кожної з листівок невідомий. Адже біля портрета Богдана Хмельницького (№ 5) на листівці надруковано статтю історичного переяславського трактату, на умовах якого року 1654 січня 8 дня Гетьман України “пристав до спілки з Московщиною”. Ось ці статті: “1) Україна має самоуправу і незалежність до Московщини. 2) Має право власного законодавства і судівництва. 3) Право вибирати вільними голосами Гетьмана і всю старшину.

500 чи 1000, або Ще раз про вік літери «ї»

ни—Руси. Ця тенденція не змінилась і нині. З особливою люттю вона виявлялася в Україні за радянських часів. Колись світлої пам’яті український історик Я. І. Дзира лише за невеличку публікацію, у якій стверджував думку про використання літери “ї” в козацьких літописах і надibuвання її в “Ізборнику Святослава — 73”, мав величезні неприємності. Тодішній керівник Інституту Іван Білодід навіть влаштував спеціальне засідання вченої ради, аби засудити зухвалий вчинок молодого науковця. Тож і сьогодні в наукових дослідженнях старослов’янської писемності та мови в незалежній Україні використовуються давні імперські стереотипи.

Загалом літеру “ї” науковці пов’язують із “їжицею” глаголи-

ці. Вважається, що в глаголицькій абетці існувало два знаки для звуку “ї”. Один із них — коло (подібно до літери “о”), на якому зверху вклинювався маленький трикутник. А другий — трикутник, на якому зверху тулилися два з’єднані по верху лінією малесенькі вічка. Перший знак нібито використовувався на початку слова і після голосного, а другий — після приголосного. У пізніших пам’ятках глаголиці з’являється третій знак для літери “ї”, який називають “іже на ніжці”. Він відрізнявся від другої “їжиці” тим, що замість трикутника під вічками стояла ніжка. Тобто — подібний до літери “ї”. Походить цей знак, за І. В. Ягичем, як і більшість літер глаголиці, нібито з грецького мінускульного (маленького, дріб-

ного) письма. Чи запозичили греки, чи самі придумали — невідомо. Якщо зважити на те, що один з творців слов’янського письма в кримському Херсонесі (Коростені) знайомився з невідомими руськими писменами, то можна припустити, що там була і літера “ї”. Щодо використання чи не використання її київськими руськими писцями, то для мене особисто тут двох думок бути не може.

2007 року я записав і реконструював текст Остромирової Євангелії сучасною українською абеткою. Так-от, на звороті аркушів 102 та 184 цієї пам’ятки автор використовує літеру “ї”. Уперше для позначення місцевого відмінка первісного займенника “ий” — їм: “Запрети[в] же ї[с]у[с] д[у]ху нечистуу[м] [в] ї[і]ї[м] ї[і] їсїїл[в] отрока”. Удруге для позначення особового закінчення активно-го дієприкметника минулого часу: “Во время оно [в]идї[в] Іюда, предав[ї]ї[й] Єго...” Тобто в такому ж значенні, у якому її живаємо і ми сьогодні.

Минуло 956 років від початку написання пам’ятки давньої української писемності й мови “Остромирова Євангелія” (1056—1057). А отже, не менше й легендарній українській літері “ї”, що з нею асоціюється назва нашої держави: УКРАЇНА, і на честь якої в Рівному було проведено свято в День рідної мови 28 лютого. Отож вік літери “ї” складає не 500, а щонайменше 1000 років. І відправною точкою є не “Записки...” 1874—1875 року, а “Остромирова Євангелія” 1056—1057 року.

Примітка: У квадратних дужках зазначено реконструйовані літери, що відсутні в оригіналі тексту.

Додаток: ксерокопії аркушів 102 та 184 зворот Остромирової Євангелії; зразки форми літери “ї” в найдавніших джерелах.

Микола ТКАЧ

Остромирова Євангелія, аркуш 102, зворот 1

Не забудемо, що ми, браття, козацького роду

4) Приймати послів і умовлятися з чужими державами. 5) Москва не сміє ламати давніх прав селян, козаків, міщан та духовенства; Українська Церква незалежна од Московської. 6) Україна має своє власне військо. 7) Україна й Московщина допомагають одна одній під час війни”.

Під умовами напис — “Українці! Головами ляжемо, а вернемо беззаконно забрані у нас права і вольності”. Умови ці, як зазначається, вже через століття зламала Московщина. Беззаконно, але не остаточно. Бо була УНР. Є нова незалежна Україна, свій вибір на користь якої зробив увесь український народ. Отож не випадково

так перекликаються Переяславські статті з сучасністю. На другій листівці — портрет Гетьмана Івана Мазепи (№ 9).

Цю умову склав року 1708 зі Швецією Гетьман Іван Мазепа, бо добре бачив, що віроломна Московщина на всій час од самого прилучення України (року 1654) ніколи не шанувала Переяславського Трактату.

1) Уся Україна: Правобічна, Лівобічна та Запорожжа сполучуються в єдину, неподільну Українську республіку.

2) Україною править Гетьман та Генеральна Рада (Укр. Соїм); при Гетьмані мають бути “Генеральні радники” з козацької старшини, послів од Запорожжа та по одному з кожного полку.

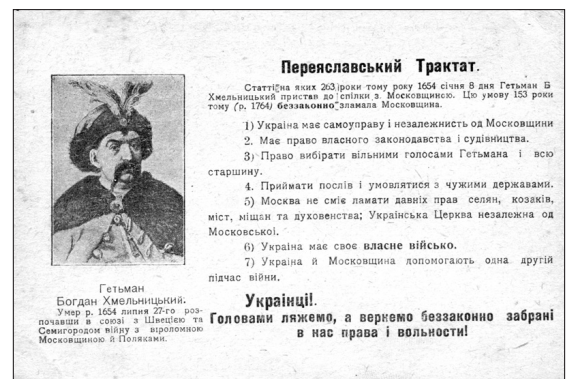
3) На Україні має панувати цілковита воля й усі

послів од Запорожжа та по одному з кожного полку.

3) На Україні має панувати цілковита воля й усі Українці стають рівними козаками”.

Знизу заклик: “Українці! Пам’ятайте, як славні предки наші боронили свій рідний край!”

Таких листівок із портретами українських гетьманів видавали в різні часи чимало. Але в нашій країні за радянського періоду їхня доля, як і доля їхніх власників, була трагічною. Листівки, присвячені історії козацтва і справжній історії України, й надалі друкували. Щоправда, вже за кордоном у Варшаві, Відні, Торонто, Нью-Йорку.

“Пісні Пашкевича мають потужну енергетику, вони збурюють, піднімають у людей силу українського духу”.

Творець народної пісні

— Про те, що доля звела Вас і Анатолія Пашкевича на життєвій і творчій дорозі, відомо багатьом із Ваших численних виступів на концертах, радіо. Цікаво, де саме відбулася і як вкарбувалась у Вашу пам'ять ота перша зустріч?

— З Анатолієм Пашкевичем я познайомився 1967 року. Тої осені до Чернігова мав приїхати на гастролі Черкаський хор. Ми чекали його біля службового входу нашої філармонії. Леонід Миколайович Пашин, мій славетний учитель і наставник, батько мій і духівник, був великим побратимом Анатолія Максимовича. Пашин тоді очолював заслужений хор “Десна” в Чернігові, куди я прийшов. Він керував і філармонійною капелю бандуристів, де я час від часу співав. На час приїзду до нас черкашан Пашкевич уже гримів на весь світ зі своїм Черкаським хором. Це був неймовірний злет, зразок, еталон хорового колективу, будь-які хвалебні епітети не перебільшення. Найвідомішими на той час в Україні було чотири хорових колективи: ім. Григорія Верьовки, житомирський “Льоник” Івана Сльоти, Черкаський і наш, Чернігівський.

Так ось, до службового входу підкочується автобус, і першим виходить до нас елегантний чоловік. Вони з Пашиним щиро-сердно обнялися, почоломкались і... впродовж двох днів ні Пашина, ні Пашкевича ми більше не бачили. Уже потім Леонід Миколайович розповідав: “Ми пішли до мене відзначити нашу зустріч. Раптом, у першу ніч, о третій годині ночі до нас стук у двері. Я до дверей, а там — наряд міліції”. Коли вони побачили Пашина (а він був відомою і впізнаваною у Чернігові людиною), то почали вибачатися, мовляв, ми не знали, що ви тут живете (а був це елітний обкомівський будинок). І розповіли, що це сусіди зателефонували в міліцію і повідомили, що у такій-то квартирі чиниться розбій. Насправді ж Пашкевич цілу ніч, не відходячи від роялю, наспівуючи, творив пісню “Віддайте мені Україну від Чорного моря аж за сині Карпати”. Над піснею — це дума про Україну — він довго працював, дописував, робив численні варіації, добрав нові модуляції, імпровізував, радячись із друзями. Адже у творчості Пашкевича найголовнішою була Дума про сивокошу маму-Україну, і про маму свою, і всіх мам, які нас народили.

— Пане Василю, у Вашому репертуарі чимало пісень, написаних Пашкевичем. Є навіть персонально для Вас створені?

— Першу пісню він написав мені в подарунок, коли 1981 року народився мій син. Це “Пісня до сина” Йосипа Строчюка. Якось, коли я працював із Пашиним у Криму, Пашкевич, тоді вже керівник Волинського хору, приїхав до нас. Пригадую, тоді він запрошував Пашина до себе на Волинь у філармонію, обіцяючи попервах працю в Луцьку поки що хормейстером, бо Пашкевич нібито мав їхати в Полтаву створювати народний хор. Я ж був категорично проти такої пропозиції, навіть жартував, що ляжу під колеса, але свого керівника не відпущу. Не тому, що я був проти Пашкевича. Знаючи характер Пашина, і — трохи Пашкевича, розумів,

Композитор, відомий хоровий диригент Анатолій Пашкевич був неповторним і самотнім у всьому. Його “Мамина вишня”, “Хата моя, біла хата”, “Степом, степом”, “Виростеш ти, сину” та низка інших пісень давно вже стали народними. І мало хто знає, що автор цих та ще багатьох музичних творів, серед яких обробки народних пісень, ораторія “Крик попелу”, кантата “Дзвони Чернігова”, не мав консерваторської освіти. Це був надзвичайно талановитий самородок із баранівського Полісся.

Був доброзичливий, завжди готовий допомогти навіть малознайомій людині. Його принципівість, відразу до запобігання перед “хазяями життя”, до найменшої брехні, непоступливість дехто трактував як конфліктний характер. Ніколи не переслідував власної вигоди, не вмів лицемірити й гидував цим в інших. Любив народну пісню і тих, хто в ній кохався. Тут джерело його таланту. Може, тому відомий бандурист-лірник Василь Нечепка і став одним із його друзів. Тож мова наша з Василем Григоровичем про його старшого друга.

що два таких великих талановитих чоловіки в одному колективі не спрацюються. Бо перед творчістю, як і перед істиною, дружба посувається на другий план. Тож незважаючи на мою позицію, це не внесло дисгармонію у мої з Пашкевичем стосунки.

Коли в мене народився син, він зателефонував, поздоровив і тоді ж з'явилася ця пісня: “Ти чуєш, як шумить Дніпро, Як ліне пісня журавлина? То все на щастя, на добро, То — сину, наша Україна”. З приводу слів “наша Україна” мене ще звинувачувало кучмине “подворійо”, що я співаю про партію Ющенка. Насправді ж це пісня про Україну, нашу рідну, прабатьківську...

Це була перша пісня для бандури, але у мене ж діатонічний інструмент, і я пояснив йому, що доведеться переробляти, бо в моєму інструменті немає таких можливостей, які є в бандурі сучасній. Тоді він прислав мені другий варіант, потім третій... А вже остаточно дописав, коли приїхав на роботу у Чернігівську філармонію. Коли я грав у нього в кабінеті на кобзі, на лірі, він мені “До сина” так уже виписав, що... Потім попросили Йосипа Строчюка, щоб він ще й тексту додав, бо тоді й Чорнобиль бахнув: “Війни нам попів ще шемить, Болить Чорнобиля провина, А все ж таки, мій сину, є ще ми, Бо ще не вмерла Україна”!

У мене з Анатолієм Максимовичем склалися якісь особливі стосунки: і творчі, і людські. Про це я часто замислююсь, аналізуючи той час. У мене вже двоє онуків, які самі співають пісні Пашкевича, до речі, прекрасно виконує “Яблуневу долю” Одарка. Розумієте, у моєму житті “Пісня до сина” — найцінніший подарунок від нього.

— Ви задали, що в його творчості тема матері посідає особливе місце. Справді, такі щемливі, глибокодушевні пісенні мотиви не в багатьох українських композиторів почуєш і відчуєш. Напевно, правду кажуть люди, що саме ставленням до матері, батька можна оцінити, наскільки людина є людиною. Анатолій Пашкевич...

— ...безмежно і ніжно любив своїх батьків. Але шанобливо-синівське ставлення було не лише до найрідніших. Якось телефонує моїй мамі і каже: “Мамо, це телефонує ваш син Толя”! А вона: “Та ні, у мене три сини — Коля, Вася й Володя”. А він своє: “Ні, мамо, Ви уважно послухайте, я вам зараз співатиму пісню”. І пісні “Натрудилися, мамо, ваші руки”, “Я дивлюсь на вас, мамо” він їй співав по телефону.

Слова пісні, написані мені Миколою Луківим під час нашої поїздки на Камчатку “Де б не був, вертаюсь я думками У село до батька й до мами...” я привіз у Чернігів і дав Анатолію Максимовичу. Через кілька днів хор уже співав цю пісню. Але тексту мало було, тому я попросив Луківа дописати. Він усе обіцяв: “Допишу, Василю, допишу, тільки почекай”. Десь через рік зателефонував мені і каже: бери, пиши. “Приїжджаю, батька обіймаю, Подарунки матері вручаю, Сидимо, тече собі розмова, Сходить перша зірка вечорова, Радіола біля клубу грає, Батьків погляд за вікном блукає...”. Запитую: що ж так довго не дописував? Дописав, каже, коли поховав батька й матір мало не в один тиждень. Отаке буває у житті.

— А що то за історія була з піснею “Не триножете коня”?

— Текст її я привіз з Австралії 1987 року разом зі збірниками прекрасної патріотичної поезії, яких ми тоді в Україні й близько не бачили. Я дав її Анатолію Максимовичу. Він зразу поставив її на інструмент і почав співати “Не триножете коня”. Уявляєте, впродовж трьох хвилин! (Це як штрих до його великого таланту). Тоді закрив кришку, написав кант, дав мені, і я почав співати — у листка. Він забрав цей листок і каже: “Я буду грати, а ти співай по пам'яті”. Проспівав я, він тоді листок забрав, зробив кілька правок і ось так народилася пісня: “...хай би він на піску білосніжному стати дибки як в юності зміг, ви зробить подарунок ближньому, скиньте пута із кінських ніг, поступіться лише крапель-

ною, скільки ж волі тієї хтозна...” І я з цією піснею 1989 р., уже через місяць, гастролював по всіх континентах... А через рік, 1990-го, я видав у Бельгії книжку “Чого в слюзах калина”, де пісні Пашкевича становили головну її частину.

— Але, напевно, справді народну славу йому принесла пісня-реквієм “Степом, степом”. Як народжувалася ця пісня?

— Як писалася ця пісня (спочатку вона мала назву “Мати”), він розповів у своїй новелі “Там, у степу”. У мене таке відчуття, що пісня, як і мелодія, послана йому з неба, з високих духовних сфер. Зрештою, все, що з нами відбувається у житті, це, як він писав, “дивний збіг обставин, якому немає пояснення”. Але від нас залежить, як ми ними користуємося.

Перші рядки пісні народилися водночас з мелодією після тої зустрічі з убитою горем матір'ю. Він весь час працював над твором. Якось, їдучи з Черкаським хором на святкування декади української культури, випадок звів його з Миколою Негодою.

Потяг рушив, а в сусідньому купе з Миколою Тодосійовичем не вгавав баян і голос виводив одне і те ж: “Мати, мати...”. Не витерпів він, зайшов, щоб приструнити баяніста-співака. Розговорилися, Пашкевич поділився з ним своїми творчими муками над піснею. Коли зрозумів, що новий товариш може допомогти, кинув: “Так, старик, роби”! Ось так Негода написав слова, Пашкевич поклав на музику і — пісня зазвучала.

“Степом, степом” — ніби гімн пам'яті усім полеглим на полях Другої світової. Уперше її почули в Москві, на святкуванні Дня Перемоги у виконанні Ольги Павловської і хору ім. Верьовки.

Як бачите, пісні по-різному творяться. Композитор Білаш на обкладинці виданої поетичної збірки написав: “Яка б не гріла в груди позолота, серед найбільших в світі нагород, вважаю пісню, вигойдану в нотах, що заспівав її народ”. Тож у Пашкевича дуже багато нагород, його пісні — невмирущі.

— Найголовніша — то пам'ять вдячних нащадків. Хотілося б, щоб про духовну спадщину талановитого митця згадували не лише у ювілейні дні...

— Пісні Пашкевича й досі в репертуарі багатьох народних хорів. Його пам'ятають не лише на його батьківщині — Житомирщині, а й у Черкасах, Луцьку, Чернігові. На будинку нашої обласної філармонії, де він працював шістнадцять років, відкрито пам'ятну дошку. Є й пам'ятник (досі не встановлений) роботи черкаського скульптора від Бога Станіслава Грабовського, автора надгробного погруддя Василя Симоненка.

Якось зайшов до нього в майстерню, а він мені: “Василю, дарую тобі Толю!” (А Пашкевич тоді працював у Чернігові). Я й забрав його (вага близько тонни), знайшли гроші, щоб заплатити Грабовському — символічні навіть на той час копійки. Про це довідався Пашкевич і пригрозив, мовляв, як тільки-но привезеш, візьму молоток і відіб'ю носа своїй копії. Якийсь час пам'ятник лежав у дворі, а потім усе-таки підняли його на другий поверх, через вікно, за допомогою спеціальних зварних конструкцій. У мене є фільм, як його встановлювали...

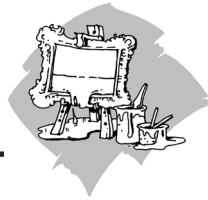
З 1990 до 2000 року я переважно концертував із піснями Пашкевича за кордоном — збирав пожертви у Фонд “Дітям Чорнобиля”. На одному з концертів в Америці під час виконання пісні “Поле моє” сталося диво: одна з присутніх жінок, яка не ходила, встала зі свого інвалідного візка і, пройшовши понад 10 метрів, підійшла, пригуглилася і, подякувала за неї. Тоді знявся такий галас, що я не зміг навіть концерт закінчити. Пісні Пашкевича мають потужну енергетику, вони збурюють, піднімають у людей силу українського духу.

Але повернуся до пам'ятника. Нова влада з філармонії його викинула. Творчі спілки художників, бандуристів України, знані діячі культури, навіть облдержадміністрація звернулися з листом до мера Чернігова Олександра Соколова з проханням розглянути питання встановлення в місті пам'ятника відомому композитору. Знайшли місце, Анатолій Гайдамака розробив проєкт. Для цього не потрібні кошти з міського бюджету — я сам готовий профінансувати. Чернігівський чиновник відповів категорично: “Ні!”. І додав, що поки він буде у своєму кріслі, там стоятиме Ленін і не буде Пашкевича. І це в той час, коли влада щойно реконструювала і зробила капітальний ремонт “вождю пролетаріята таварішу Леніну”. А чернігівська територіальна громада мовчить.

— Але не вмовкають, живуть пісні Пашкевича...

— Анатолій Пашкевич — той сіваць, який сів золоті зерна української пісні. Його творчості вистачить не на одне покоління. Він — велика частина храму, який зведе Україною. Та частина — бо багато життів і діянь українців лежать у підвалинах цього храму, — яка формує його стіни, на яких здіймуться золоті бані національного духу.

Спілкувався
Микола ЦИМБАЛЮК

Микола ВОЛГА,
заслужений діяч
мистецтв України

Недоспівана Кобзарева пісня Олеся Семерні

Пішов од земного життя Олесь Семерня — творець ніжно-мелодійної української душі, залишивши нам свої безсмертні творіння. Його картини — Диво, бо в них — таїна. Краса картин Семерні дещо незрозуміла, можливо, для сучасної молоді, бо її душа ані в дитинстві (надто у дитинстві!), ані в юності не торкнулася суто національної побутово-ментальної традиції. Але ж незрозумілість тієї краси і є сенс мистецтва. Бо тоді прагнемо все-таки осягнути ту таїну. Таїну Краси. Напевне, тому звичайною є ситуація, коли під час колективних виставок біля картин Олеся захоплено зупиняються шанувальники. Хоча поруч — творіння модних сучасників. Бо в їхніх картинах на першому плані основні принципи сучасності й почасти — криклива беззмістовність, що її породила неправда, нещирість за яскравою, а то й здебільшого нахабною, агресивною формою.

Зовсім інша ситуація з Олесям Семернею. Його душа від народження і до останніх днів свідомо наповнювалася живицею українських народних традицій. Наповнювали його нескінченні мандри шляхами України (а то й Молдови)... На превеликий жаль, особливо в останні роки, одвічні побутові та й святкові національні традиції незворотно вмирають, бо зникають їхні джерела — села і поселення з носіями тих традицій. Безжально обривається спадкоємність. А вже сьогоднішня молодь із дитинства перебуває у бурхливому потоці активного процесу глобалізації світу.

Отож для митця останніми роками сільські джерела пересихали і напиться з них, наповнити себе новими враженнями він уже не міг, щоб потім покласти їх на полотно. Тож щоразу, коли приїздив до Києва (чи то з Молдови, чи то з Буковини), він неодмінно підживлював душу в музеї Івана Гончара, що живе активним життям у Києво-Печерській лаврі.

Остання персональна виставка його творів відбулася влітку 2011 року в київській галереї “Грифон”. Для чималого гур-

ту шанувальників його таланту то було свято. Свято несподіване, неочікуване, бо Метра нещодавно прооперували, і хвороба ніяк не відступала.

...Минав перший виставковий тиждень. Потік відвідувачів потужнішав, бо чутки про непересічну культурно-мистецьку подію розносилися містом. Одначе, поруч із успіхом, зростала нервова напруга, бо од ранку до вечора контакти не припинялися, та ще й кепсько харчувався в громадській їдальні. Змарнів маестро.

Не вагаючись, запропонував йому свої скромні умови: козиську дачу товариства “Мистецтво”. Маестро погодився. Заїхали до мистецької крамниці: придбали фарби, розчинники, пензлі, полотно, підрамники... Та й — гайда! Два тижні минули, як день. Художник закінчив дві картини, а дві — розпочав. Бо “тре” було їхати...” І термін виставки вийшов, і за сумував дід Семерня за рідним буковинським лісом на краю Сокирян. Там була його хата-майстерня. Дописати ті дві незакінчені роботи пообіцяв на-

ступного літа... Але не судилося... Пішов од нас у засвіти.

Згадую, як 1992 року влаштували одну з найцікавіших колективних презентацій із назвою “Наші корені та джерела”. Гармонійно об’єдналися твори Володимира Кабаченка (Одеса), Федора Панчука (Вінниця), Олеся Семерні (Миколаївщина — тоді він мешкав у Вознесенську) та Анатолія Фурлета (Хмельниччина). То був дивний квартет, який співав українську народну пісню, таку яскраву за колоритом, змістовну за своєю національною фольклорною основою та витончену за дотепним гумором образотворення. Висота Семерні виокремлювалася колористикою.

Високомайстерне поєднання матеріальної основи та духовної складової — наслідок генетичної культури його чуйної душі, яка од прашурів успадкувала велич образу Великої Української Натури. В сенсі образотворчому — він Творець національного образу. Його “Дзвонар” — то заклик до пробудження та єднання духовної складової Людини з Небом, що є однією з основних чеснот нашої національної культури.

Від початку діяльності ОР-галереї майже всі колективні виставки увічнювали твори Семер-

Про втрати людства зі смертю художника влучно висловився французький письменник і мистецтвознавець Жан Клер у есеї “Des hauteurs beantes de la culture”. “Смерть пересічної людини спонукає страждати близьких і друзів. Але смерть художника невідшкодованіша, бо занурює вона печально всіх людей. Із ним зникає цілий світ. Він покидає свої творіння там, де інші, знаменитіші від нього за життя політики, лідери суспільної думки, керівники підприємств, видатні промисловці... не залишають нічого. Він ставить після себе речі, які наповнюють наше буття життям духу. І смерть не припиняє їхньої дії...”

Олесь Семерня на власному обійсті

ні. І вони ставали їхньою особливою окрасою. Напевно, завдяки такій красі на I Міжнародному арт-фестивалі, що відбувався на початку літа 1996 року в столичному Українському домі, серед 52 вітчизняних і закордонних галерей експозицію нашої галереї визнали найкращою — нагородили Гран-прі. Тоді ж отримали запрошення від Гарвардського університету на виставку до США. До Гарварду полетіли різнобарвні пташки, які народилися вже у незалежній Україні. Серед творів восьми митців із різних кутків України (таке побажання було у професора Романа Шпорлюка — директора Інституту) були й картини Олеся Семерні. 1996 року ми дивували американців (переважно українського походження) окрім Гарварду, ще в Нью-Йорку (Представництві України в ООН та в Українському інституті Америки (УІА), що сусидить на престижній П’ятій авеню з Метрополітен-музеєм), у Вашингтоні (Посольстві України в США), Філадельфії (в Українському культурному Центрі). Згадався випадок із виставки в УІА. В загальну експозицію потрапили дві картини Семерні: “Ой, чиї ж ми діти?” та “Українська родина”. Як же я,

організатор виставки від української сторони, здивувався, коли дві японські родини розігрували між собою право обрати одну з двох картин. Вони не поступалися одна одній — ані за жанром, ані за майстерністю письма. А ще особливий успіх його твори мали серед української діаспори в Філадельфії. Виставка в часі збіглася з різдвяними святами, — тож біля картин Семерні вбрані у святкове українці фотографувалися родинами.

Після смерті художника потужна частина його картин (понад 70), стане предметом насолоди якнайширшого людського загалу. Громада буковинського селища Сокиряни засновує нині музей Олеся Семерні.

І наостанок: вдалося нам зафільмувати Семерню... Нині вже покійний талановитий режисер-оператор Леонід Анічкін створив унікальну стрічку, бо там — непересічні діячі української культури (і нині суші, й ті, що вже відійшли від земного буття у засвіти) сказали своє слово про творчість Олеся Семерні: Павло Загребельний, Юрій Покальчук, Іван Малкович, Валерій Малина (першовідкривач таланту Семерні), Микола Щербак, Оксана Забужко, Валентина Лисенко, Роксана Горбовець.

Максим СТРИХА,
доктор фізико-математичних на-
ук, письменник

Іван Дзюба: не окремо взяте життя

Надвечір 20 березня в Київському планетарії ніде було яблуку впасти. Академіки й студенти, науковці й митці, колишні дисиденти і другий президент України Леонід Кучма прийшли на презентацію нової книги спогадів і роздумів Івана Дзюби “Не окремо взяте життя”, щойно випущеної у світ видавництвом “Либідь”.

Як наголосив відомий поет і літературознавець Володимир Базилевський, ця книжка поза жанрами. У ній немає строго хронологічного викладу подій. Від спогадів і щоденникових нотаток автор вільно переходить до літературознавчих і культурологічних роздумів, від них — до гострої політичної сатири, а відразу по тому — до ліричної есеїстики найвищого гатунку. І водночас — додаю уже від себе — ця книжка має всі підстави, аби принаймні для нас, українців, стати на книжковій полиці десь поруч із двома “Сповідями” — Августина Блаженного й Жана Жака Руссо, “Пробами” Монтеня, “Колишнім і думами” Герцена, Шевченковим “Журналом”...

Тож інтерес публіки до презентації Дзюбиної книги був цілком зрозумілий і закономірний. Адже майбутні дослідники, що писатимуть українську інтелектуальну історію ХХ — початку ХХІ століття, неминуче звертатимуться до текстів кількох людей, які найповніше й найтверезіше зуміли поставити постколоніальному українському суспільству діагноз і запропонувати шляхи лікування за давнених постімперських хвороб. І серед цих людей постать Івана Михайловича Дзюби — без перебільшення унікальна. Унікальна з багатьох причин.

Народжений на Донеччині у простій родині (батько-робітник загинув у війну, мати все життя працювала санітаркою в лікарні), сформований як особистість природою і людьми Оленівських Кар’єрів над Сухою Волновахою десь у степах між Сталіно й Маріуполем, він мав значно більше шансів стати, наприклад, типовим радянським ІТР-івцем (існувало колись таке поняття: “інженерно-технічний робітник”), доволі байдужим щодо проблем власної “закоріненості” (цей термін Симони Вейль сам Дзюба очолює вживає у своїй книзі, розмірковуючи над загадкою власної “українізації”). Адже, попри ще збережену природну українськомовність донецької глибини 1930-х, майбутній автор “Інтернаціоналізму чи русифікації” ще за студентських літ писав у анкетах “русский” і аж до другої половини 1950-х залишався зразковою “радянською людиною” (щоправда, непримиренно до очевидного фальшу численних виявів офіційного життя, зі щирою вірою в живлющу силу очищеного від усіляких “спотворень” “вічно живого учення”).

Однак саме Дзюба став одним із інтелектуальних лідерів українського “шістдесятництва”, і, зазнавши політичних переслідувань, цькувань і тривалого замовчування, не вагаючись, повернувся до публічної ролі в часи горбачовської перебудови, коли лишень заносилося на чергову хвилю національного відродження.

У 1960-ті доля поклатала на Івана Дзюбу тягар політичного ватажка, який за законами жанру неминуче мусив привести його до мученицької смерті в радянських таборах (як привів Василя Стуса і його побратимів). Ще й досі живі люди, до глибини душі ображені на Дзюбу: чому ж він не погодився тоді йти і вмирати? Чому обрав для себе долю Галілео Галілея, а не Джордано Бруно? Але якщо Бруно залишився в історії яскравим символом нескореного віль-

нодумства, то Галілей і по “зреченні” інтенсивно працював, заклавши підвалини, на яких стоїть споруда сучасної науки.

Симптоматично, що в спогадах сам Іван Михайлович винесе надто жорстокий (напевно, що несправедливий!) присуд власним “дисидентським вибухам”: “не проти того повставав, не до тих апелював, ненадовго вистачало, марним кінчалось...” Ні, рішуче не можу з цим погодитися! Іван Дзюба повставав якраз “проти того”, і кінчалися ці повстання зовсім не марно.

Замість утисячне оспівувати “невмирущу красу солов’їно-калінової мови” і таврувати тих, хто її зрікся, Іван Дзюба у праці “Інтернаціоналізм чи русифікація” (легально надісланий першим владним особам УРСР!) чи не вперше створив струнку наукову позитивістську програму в її обстоюванні, застосовну саме в конкретних умовах тодішнього тоталітарного СРСР. І, послугуючись марксистською методологією, загнав на слизке всіх тодішніх “штатних марксистів” (нездатна заперечити його невідпорні аргументи у відкритій дискусії, Система змущена була діяти проти Дзюби суто жандармськими методами).

А коли перебудова стрімко розсунула межі можливого, Іван Дзюба по роках вимушеної праці в багатотиражній авіазаводу й написання книжок, присвячених різним постатям “літератур народів СРСР” (книжок цілком вартісних і широк!), не вагаючись повернувся до ролі публіциста, започаткувавши у вельми популярному тоді “Вечірньому Києві” серію розмов на теми української мови, культури й історії. Дуже важливо, що писав він м’яко й інтелігентно, адресуючи свої аргументи не так прибічникам, як тим, хто ще вагається, хто лишень починає замислюватися щодо власної “закоріненості”.

Тоді ж, 1988-го, Іван Дзюба надрукував у газеті “Культура і життя” велику програмову статтю “Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?” “Національний за формою, соціалістичний за змістом” культури було поставлено вбивчий діагноз: нецілісність і фрагментарність, зумовлені тим, що українська мова (стрижень цієї культури!) не виконує всіх належних суспільних функцій. Стаття справила враження вибуху — і врешті-решт привела через чотири роки її автора в крісло міністра культури нової незалежної держави.

Зараз прийнято говорити: з колишніх дисидентів вийшли погані урядовці. Назагал це справді так. Але Іван Дзюба був винятком із цього правила. Адже, попри окремі неминучі помилки (зокрема й у кадровій політиці — позначилося, очевидно, вроджене багання Івана Михайловича думати про людей насамперед добре), він зумів зробити головне: почати перетворювати колишню “центрально-філармонію УРСР” на інституцію з розроблення і вті-

лення в життя культурної політики незалежної європейської держави. Уперше наголос було зроблено на захист національної культурної спадщини — і на розвиток модерних українськомовних культурних ініціатив. Уперше було розроблено (і затверджено — щоправда, вже після раптового і невмотивованого звільнення Івана Дзюби з посади) сучасну Концепцію державної культурної політики.

Звичайно, за природою своєю Іван Дзюба — зовсім не чиновник. Але природжена методичність і аналітичний розум ученого дозволяли йому не лише генерувати яскраві ідеї, а й не робити суттєвих “проколів” у рутинній апаратній роботі. Тому багато корисного зробив він і на посаді президента Республіканської асоціації українців (утворена 1989 РАУ стала справжнім проривом для української гуманітаристики — і про це теж докладно розповідається в презентованій книжці), академіка-секретаря відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН (академіком його обрали наприкінці 1992-го попри відсутність формального наукового ступеня; про тему “Дзюба і наука” поговоримо трохи далі), голови Комітету з національних премій імені Т. Г. Шевченка, редактора часопису “Сучасність”, який став у 1990-х лідером наших літературних журналів — і згас після відходу Івана Михайловича від редакційних справ.

...У презентованій книзі, оповідаючи про знехтувану пропозицію стати наприкінці 1950-х особистим секретарем легендарного Олександра Білецького, Іван Михайлович з видимим жалем написав: “Я був людиною вкрай легковажною, про завтрашній день не думав, а головне — не розумів, яку школу я міг би пройти в Олександра Івановича, міг би стати справжнім учнем. Але академічна наука мене не приваблювала, я рвався в бій”. Відтак молодий Іван Дзюба зосередився тоді на поточній літературній критиці, і навіть підготовленої уже кандидатської так і не захистив. А після участі (разом із Василем Стусом і В’ячеславом Чорноволом) у протестній акції в кінотеатрі “Україна” на прем’єрі фільму “Тіні забутих предків” у вересні 1965 року можливості формальної наукової кар’єри для Дзюби надовго виявилися закриті.

І все ж Дзюба став справжнім учнем. Не вузьким літературознавцем, прив’язаним до однієї певної теми, а гуманітарієм найвищого рівня — і найширшого профілю. Його енциклопедична освіченість (здобута насамперед самостійною сумлінною працею з книжками), його уміння легко й невимушено апелювати до тисяч і тисяч джерел просто вражають. Його монографії на шевченків-

ську тему стали справжнім підсумком позитивістської традиції нашого шевченкознавства, що йде від Сергія Єфремова.

І як жоден (нехай навіть наймодерніший за своїми методологічними настановами!) літературознавець не може обійтися без єфремовських коментарів до шевченкового листування й “Журналу”, так, я переконаний, не може він сьогодні оминати й фактологічно наповнених і бездоганно логічно аргументованих побудов Івана Дзюби (особливо в таких сюжетах, як “Шевченко і слов’янофілі”, чи “універсальні мотиви в Шевченковій поезії”). Не випадково, виступаючи на презентації, директор академічного Інституту української мови Павло Гриценко наголошував: наш спільний обов’язок у рік Шевченкового ювілею перевидавати ці праці, які вже стали бібліографічним раритетом.

Не кажу вже про численні блискучі Дзюбині статті, присвячені Лесі Українці, Ользі Кобилянській, Олександрові Довженку, Володимирові Свідзинському, Олександрові Білецькому, Іванові Сенченку, Іванові Драчу, Миколі Вінграновському, Григорієві Кочуру, Миколі Лукашу, Василеві Стусу та багатьом іншим постатям української літератури — від її визнаних корифеїв до симпатичних дебютантів-“шістдесятників”, які промайнули кометами на літературному обрії, але пам’ять про яких Іван Дзюба прагне зберегти. Хтось скаже: усе це не наука, а есеїстика. Рішуче заперечу: гуманітарна наука зовсім не зобов’язана бути нудною, літературознавство лишень виграє, коли вибирається в елегантну форму есею.

Іван Михайлович завжди вважав, що його голос має звучати ширше, аніж просто в колі академічних дослідників. Тим-то й пішов він на межі 1950—60-х не в академічне літературознавство, а в поточну літературну критику (за що й здобув першу “відзнаку” від Системи: звільнення з журналу “Вітчизна” за “ідеологічні помилки”). Тим-то й повернувся до рубрики у “Вечірньому Києві” наприкінці 1980-х, а вже на початку нового тисячоліття є сумлінним дописувачем “Дзеркала тижня” і “Дня”, намагаючись пояснити всім, наскільки ж то важливі речі: мова, література, культура, історія, мораль (і водночас тверезо бачачи наші власні національні вади, що є прикрою, але неминучою “компенсаторною реакцією” на століття упослідженості)... Не цурається він і “гарячої” публіцистики, відверто називаючи некомпетентність — некомпетентністю, аморальність —

аморальністю, українофобство — українофобством. (Чого варта лишень назва збірки Дзюбиних статей, присвяченої феномену російського чорносотенства на українських теренах: “Нагнітання мороку”. Влучніше не скажеш!).

Вісімдесят із гаком років життя Івана Дзюби були сповнені драматичних моментів: напівголове дитинство, війна, загибель батька на фронті, важкі повоєнні роки, важке “вротання” в київське життя (два роки без прописки, коли лякав кожен нічний стук у двері гуртожитку), набутий ще в студентські роки туберкульоз, арешти друзів у 1960-х, коли було брутально обірвано сподівання, виплекані “відлигою”, робота над “Інтернаціоналізмом чи русифікацією”, ще чорніша хвиля арештів 1972-го, півтора року в тюрмі КДБ, вирок, вимушене зречення, інтелектуальне скіння в заводській багатотиражці, повернення до наукового і громадського життя наприкінці 1980-х, посада міністра, мантия академіка...

...Іванові Дзюбі страшенно пощастило. Міг загинути в дитинстві (від випадкової бомби, від осколка під час підривних робіт на сусідньому кар’єрі, переходячи розбухлу від дощів степову річку, — про все це є згадки в тих-таки “Спогадах”). Міг молодим померти від туберкульозу (про власне злочинно-недбале ставлення до здоров’я в ті роки Дзюба теж чесно пише). Міг не вийти живим із тюрми КДБ, продовживши довгий мартиролог загиблих українських інтелігентів... Міг загинути, — але живив, щоб зробити все, що було йому призначено.

А разом із тим пощастило і всім нам. Адже в кожній спільноті мусять бути постаті, безумовно варті довіри. В Україні з цим, на жаль, не склалося. З медіа до нас промовляють брехливі, продажні й некомпетентні політики, фанатичні московські панотці з найсучаснішими дорогими годинниками (і зі свідомістю середньовічних фанатиків), примітивні у своїх україно обмежених духовних запитах (є прекрасні винятки, але говорю про загал) “зірки” шоу-бізнесу й спорту... Між тим голос українських інтелектуалів залишається тихим, майже нечутним (обмеженим шпальтами тих кількох газет, які ще надають шпальти для “серйозних” розмов).

Але він, цей голос, звучить — і ми можемо почути його. Якщо, звісно, захочемо. Але це вже залежатиме від нас. Зокрема й від того, наскільки ми використаємо сповна свій шанс бути сучасниками по-справжньому унікального Івана Дзюби, прислухатися до його мудрих і виважених порад. І книжка “Не окремо взяте життя” — прекрасний шанс для кожного почати цю розмову з Іваном Дзюбою. Ще понад годину по завершенні презентації Іван Михайлович підписував книгу всім охочим — і в цій черзі ніхто не нарікав на довге очікування.

І насамкінець. Автор цих нотаток ніколи не був політичним прихильником Леоніда Кучми. Але коли наприкінці презентації в планетарії Леонід Данилович просто й широко говорив про те, що чекає на нові тексти Івана Дзюби, я гаряче аплодував йому. Разом з усіма.

Володимир ПІПАШ,
голова Закарпатського ОО “Просвіта” ім. Т. Шевченка, кандидат історичних наук

Продовження.
Початок у ч. 12 за 2013 рік

Товариство «Просвіта» на Закарпатті у минулому та сьогодні

Свято “Просвіти” в м. Перечині Закарпатської обл.
Репродукція з колекції М. С. Забоченя. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. зб. 0-180076

Серед активістів “Просвіти” було чимало емігрантів зі Східної України та Галичини, які багато зробили для національно-культурного піднесення краю. Поміж них були науковці, педагоги, юристи, лікарі, театральні діячі, письменники. Серед останніх, зокрема, Василь Пачовський, Спиридон Черкасенко, Улас Самчук, Олена Теліга, Марійка Підгірянка, Іван Панькевич, Корнило Заклинський, Олександр Олесь, Олег Ольжич та ін. Їхня творчість вплинула і на становлення молодих закарпатських письменників — Луки Дем’яна, Василя Гренджі-Донського, Юрія Боршоша-Кум’ятського, Зореслава, Миколаї Божук, Івана Колоса, Івана Рошка-Ірлявського, Марка Бараболі тощо.

Літературно-науковий відділ організував видання “Наукового збірника товариства “Просвіта”, до редакції якого увійшли о. А. Волошин, І. Панькевич, В. Гаджега, В. Бирчак, а навколо згуртувалися найкращі науковці краю. Усього з 1922 до 1938 рр. вийшло 14 томів збірника, авторами були А. Волошин (визначний педагог), В. Гнатюк, І. Панькевич, М. Лелекач, В. Гаджега, Ф. Потушняк, Ф. Колесса та багато інших.

Окрім наукового збірника “Просвіта” випускала періодичні народознавчі видання для вчителів, селян, робітників, дітей, молоді. Серед них популярні щорічні “Календарі “Просвіти”, журнали “Пчілка”, “Віночок для підкарпатських діточок”, літературний альманах “Наш рідний край”, освітньо-господарський часопис “Світло”. Загалом у 20—30-ті рр. товариство видало 150 книжок і брошур накладом 450 тис. примірників. Серед них твори Т. Шевченка, А. Волошина, О. Маркуша, І. Невицької, О. Духновича, С. Руданського, О. Олесь, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, Б. Лепкого, М. Підгірянки, В. Гренджі-Донського, М. Божук, Л. Дем’яна.

Важлива роль “Просвіти” у поширенні у краї української літературної мови. Вона відіграла значну роль і в створенні та організації роботи товариств і спілок господарського характеру, кооперативів, веєринарних, виноградарських, городницьких, рільничих, бджільничих та інших курсів. При читальнях діяли спеціально створені господарські гуртки селян, а в самих читальнях нараховувалося чимало членів кредитних і споживчих товариств.

Під патронатом “Просвіти” було засновано організацію “Пласт”, яка зробила виняткову справу для виховання дітей та юнацтва у патріотичному дусі. Чимало пластунів виступили зі зброєю в руках у березні 1939 р. на захист Карпатської України та віддали за неї своє життя. Просвітяни були засновниками та активістами й інших організацій українського спрямування: “Учительської громади”, “Союзу руських студентів”, “Протиалкольного товариства”, а також партій проукраїнського спрямування. Водночас “Просвіта” залишалася позапартійною організацією.

Важливе значення мало спорудження в Ужгороді Народного Дому “Просвіти”. Кошти збирали серед народу. Пожертви надходили від учителів, урядовців, священників, селян, робітників, організа-

цій та установ, зокрема і з-за меж краю. Сто тисяч крон вніс на будівництво Народного Дому і президент Чехо-Словацької республіки Т. Г. Масарик. Не обійшлося і без позик у банках. Загалом будівництво Народного Дому (із кінотеатром “Уранія” при ньому) обійшлося товариству у 2559 359 крон.

Урочисте відкриття Народного Дому, в якому взяло участь багато просвітян краю, відбулося 7 жовтня 1928 року. Народні Доми “Просвіти” споруджувалися також у інших населених пунктах, приміром у Рахові, В. Бичкові тощо.

Важливе місце в діяльності “Просвіти” займала підготовка та проведення найрізноманітніших культурних заходів і масових акцій. Такими були вечори пам’яті Т. Шевченка, О. Духновича, інших видатних культурних церковних і громадських діячів, збори і з’їзди, походи і маніфестації, мітинги, зльоти молоді, спортивні змагання тощо. Вони відбувалися із залученням значної кількості людей, проходили під національним синьо-жовтим стягом і патріотичними гаслами, причому не лише в Ужгороді, а й у Рахові, Хусті, Ясіні, Великому Бичкові, Косівській Полянці, Перечині, Тур’ї-Реметах, Великому Березному, Воловому, Верхніх Воротах, Кальнику і т. ін.

Наймасштабнішою акцією стало проведення 17 жовтня 1937 р. в Ужгороді Всепросвітянського маніфестаційного з’їзду, в якому взяло участь близько 15 тисяч представників, що прибули з усього краю. Учасники маніфестації несли 128 синьо-жовтих прапорів, кілька тисяч малих прапорців, 190 транспарантів із назвами сіл і 10 штандартів. На чолі походу йшли 25 греко-католицьких священників. Такого могутнього походу місто ще не знало. Він чітко засвідчив про перемогу у 30-х роках ХХ ст. на Закарпатті народовецького (українського) напрямку над русофільським.

Тож можна стверджувати, що товариство “Просвіта” у 20—30-ті роки відіграло провідну роль у національно-культурному розвитку Закарпаття. Після окупації у березні 1939 р. Карпатської України

Угорщиною діяльність товариства “Просвіта”, як і всіх інших українських організацій, була заборонена, а величезна кількість книг із її читальень, а також документів, матеріалів тощо — знищені. Після визволення Закарпаття Червоною Армією у жовтні 1944 р. були окремі спроби з боку українських патріотів відновити діяльність осередків “Просвіти” та вони зазнали поразки. Адже за радянських часів проводилася політика зросійщення та деукраїнізації, “Просвіта” ж вважалася “буржуазно-націоналістичною” організацією, тож навіть колишнє членство у ній викликало підозру, було одним із можливих приводів до репресій.

Надія на зміни у представників української інтелігенції з’явилася у часи “відлиги” на початку 1960-х рр. 11—15 лютого 1963 р. у Києві відбулася республіканська конференція з питань культури української мови, в якій узяло участь понад 800 учених, літераторів, викладачів, митців, студентів тощо. За оцінкою самих учасників, вона стала виявом “публічного протесту” проти затискування і зневажливого ставлення до української мови та культури. Конференція ухвалила рекомендації щодо надання українській мові статусу державної, українізації освіти, а також про потребу створення Товариства захисту української мови. Гадаємо, йшлося про створення організації, яка б виконувала ту ж функцію, яку здійснювала “Просвіта” у дорадянські часи (рекомендувати відновлення організації, яка б носила ім’я “буржуазно-націоналістичної” “Просвіти”, ініціатори не могли). Однак цим сподіванням дуже швидко було покладено край, а незабаром знову почалися переслідування “інакодумців”.

Тільки після початку “перебудови” з’явилася легальна можливість виступати, на початках дуже обережно, на захист українства, ініціювати створення українських культурологічних організацій. Із 1986 р. орган Спілки письменників України — газета “Літературна Україна” почала порушувати питання упослідженого становища української мови, культури, освіти, літе-

ратури. У серпні 1987 р. у Києві був утворений Український культурологічний клуб. Тоді ж при Будинку вчених АН УРСР утворюється українознавчий клуб “Спадщина”, при Київському державному університеті ім. Т. Шевченка — студентське об’єднання “Громада”, у Львові — “Товариство Лева”. З 1988 р. виноситься ідея створення просвітиницької за суттю організації — Товариства української мови (знову ж таки, про Просвіту) говорити було ще неможливо).

17 грудня 1988 року в Києві виник організаційний комітет для скликання установчої конференції Товариства української мови, який очолює Дмитро Павличко. Органітет підготував проект статуту, через “Літературну Україну” провів агітаційну та роз’яснювальну роботу.

Ідея створення товариства отримала широку підтримку в громадськості. Стосувалося це і Закарпаття. Адже і в нашій області, в умовах перебудови та проголошеного М. Горбачовим курсу на “гласність” теж почали підніматися теми упослідженого становища нашого народу. Так, 29 листопада 1988 р. у “Літературній Україні” була видрукувана стаття ужгородців Павла Чучки та Йосипа Баглая “Тут потрібен буде державний кодекс”, у якій йшлося про необхідність надання українській мові статусу державної.

До певної міри місію, яку здійснювала “Літературна Україна” у загальнодержавному масштабі, у Закарпатті з кінця 1988 р. виконувала газета “Молодь Закарпаття”. Потреба надання українській мові державного статусу обґрунтовувалася у статтях Романа Петріва, Бориса Галаса, Йосипа Баглая. Василь Бездір у матеріалі “Фасадна мова” критикує засилля оголошень російською мовою. Вдавалося використати й інші видання. Так, у “Закарпатській правді” вийшла стаття Івана Сабадоша “Плекаймо рідну мову”.

Установча конференція Товариства української мови ім. Т. Шевченка (ТУМШу) відбулася у Києві 11—12 лютого 1989 р. У ній узяли участь і делегати із Закарпаття, бо

21 січня 1989 р. у приміщенні лекторію Товариства “Знання” в Ужгороді відбулася установча конференція і Закарпатської обласної організації ТУМШ. Прибути на неї всіх, “кому не байдужа завтрашня доля мови великого Кобзаря” запросили через оголошення у “Закарпатській правді”. Люди, прочитавши це повідомлення, їхали навіть із далеких куточків області, тож зала ледь вмістила усіх охочих. Тут, мабуть, уперше зібралися, познайомилися та об’єдналися українські патріоти краю, що дало можливість їм у майбутньому братися і за створення Народного руху України за перебудову, інших національно-демократичних організацій.

Після вступного слова голови ініціативної групи поета П. Скуня, який зазначив, що, на жаль, “для захисту рідного слова доводиться засновувати Товариство”, із доповіддю виступив доктор філологічних наук, професор Ужгородського державного університету Павло Чучка. Одним із її головних лейтмотивів була теза про необхідність домагатися державності української мови. Після нього виступили письменники Володимир Ладичець, Фелікс Кривін, Іван Чендей, Михайло Томчаний, Юрій Керекеш, Ласло Балла, журналіст Василь Піпаш-Косівський (Рахів), учитель кафедри української мови УжДУ Іван Сабадош, інші. В усіх виступах було присутнє вболівання за стан української мови, ставилася вимога: “Геть керівників, які не володіють українською!”. Ідею утворення Товариства української мови підтримав російськомовний письменник Ф. Кривін, а від угорців краю — письменник Л. Балла.

Конференція обрала головою організації П. Чучку, а також делегатів на установчу республіканську конференцію. Відбувся збір коштів на спорудження пам’ятника Т. Шевченку в Ужгороді (ідею висунула патріотична інтелігенція), єдиному обласному центру України, де такого монумента не було.

Цю ідею широко підтримала закарпатська громадськість. Збір коштів став всеохопним, їх перераховували підприємства, організації, установи, тисячі громадян з усієї області. Первинні осередки Товариства української мови ім. Т. Шевченка виникають у містах, селах та установах краю.

У 175-ту річницю від дня народження Т. Шевченка — 9 березня 1989 р., на площі Дружби народів в Ужгороді було закладено камінь на місці майбутнього пам’ятника Кобзарю. Однак це місце (“на задвірках”, “у хащі”) не занадто влаштовувало українських патріотів, отож незабаром розпочалася боротьба за визначення місця під будівництво пам’ятника на більш престижній площі.

Іншою акцією, якою займалися члени новоутвореного товариства, був збір підписів за визнання української мови державною. Вона охопила всю область. Так, лише у В. Бичкові (Рахівщина) у перші місяці 1989 р. члени місцевого осередку ТУМШ зібрали 2,5 тис. підписів.

Далі буде.

Жінки-берегині Олесе Гончара

● ДО 95-ЛІТТЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Леся СТЕПОВИЧКА,
письменница, заслужений працівник
культури України

Закінчення.
Початок у ч. 12 за 2013 рік

ТЕТЯНА БОНДАРЕВСЬКА. МУЗЕЙ-САДИБА О. ГОНЧАРА НА ПОЛТАВЩИНІ

Понад півстоліття минуло від відходу у засвіти бабці Прісини, і естафету зберігання пам'яті Олесе Гончара доля передала від неї до рук правнуки, четвертої Берегині — Тетяни Всеволодівни Бондаревської (по матері Гончар, нар. 1961 р.), онуки Якова Гавриловича Гончара, доньки Ніни Яківни Гончар, тобто двоюрідної племінниці Олесе

Гвардії старший сержант Олесь Гончар

Терентійовича Гончара. Офіційно її посада називається — директор Державного літературно-меморіального музею-садиби Олесе Гончара в селі Суха Кобеляцького району на Полтавщині. Вона обіймає цю посаду від 28 серпня 2000 року, відтоді, як у Сухій відкрили Будинок-музей клопотаннями Валентини Гончар та академіка, героя України Петра Тронька за особистої підтримки Президента України Леоніда Кучми. Троє названих достойників прибули особисто на свято відкриття. Яке щастя, що у великого Олесе Гончара є така племінниця, журналіст, бібліотекар, педагог-вихователь, яка одного дня вирішила залишити всі свої дотеперішні справи і за покликом серця взялася плекати, оберігати, опікуватися культурним осередком, родовим гніздом Гончарів, де малий Олесь провів своє раннє і шкільне дитинство. Тепер це її головна професія і покликання, які сама для себе визначила.

Спершу вона працювала на громадських засадах, нині — на скромній ставці від управління культури при Кобеляцькій райдержадміністрації. Та ніякими грішми не оплатити те, чим займається пані Тетяна, той обсяг роботи, той ненормований робочий день, місяць, рік. А все тому, що її робота, це, якщо хочете, місія, нелегка й почесна. Тетяна Бондаревська — організатор і душа всіх літературних свят, які відбуваються в Сухій, де щорічно святкується у

квітні день народження великого письменника, у липні — день його пам'яті, і шоліта — Зелене свято, Свята Трійця, яку так любив Олесь Гончар. І на них ми завжди бачимо господиню садиби пані Тетяну — усмінену, прекрасну українську жінку, полтавчанку зі широю усмішкою, яка гостинно зустрічає гостей.

Та для того, щоб свято відбулося, йде велика копітка робота, якою невтомно займається цілий рік Тетяна Всеволодівна. Це співпраця з Кобеляцькою районною та Полтавською обласною адміністрацією, з учителями й учнями шкіл, які є учасниками літературних і художніх конкурсів, робота з вишами, зокрема, з ректорами, викладачами-науківцями та студентами Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка, Національного гірничого університету, Дніпропетровського національного університету імені Олесе Гончара та інших. Це дослідницька робота, співпраця з Валентиною Данилівною Гончар, активна участь у наукових конференціях, присвячених творчості письменника, які щорічно відбуваються у названих вишах.

Це культурні зв'язки з мистецькими осередками, такими, як Петриківський художній комбінат, музичні колективи, які беруть участь у святах. Це постійний і плідний зв'язок із письменниками Полтавщини, Київщини, Дніпропетровщини. Це організаційна робота серед мешканців села, району, області, просвітницька діяльність, популяризація творчості Олесе Терентійовича. Є у пані Тетяни заповітна мрія — при меморіальному будинку відкрити бібліотеку, в якій би містилися твори великого класика нашої літератури Олесе Гончара, щоб вони були доступні кожному, хто захоче їх прочитати.

Юлій Цезар говорив: “Краще бути першим у селі, ніж другим у Римі”. Тетяна Бондаревська сьогодні мешкає у простій глиняній хаті в селі Суха, пораяється на горах. Вона проміняла місто на село, зате її знає весь світ. А в гості до неї, господині Гончаревої оселі, приїждять президенти й академіки, професори й іноземці. Бо є на що подивитися!

Біленька, мов чаєчка степова у росяних луках, хатка, солом'яна стріха, криниця з журавлем, садочок, металевий тин (замість колишнього дерев'яного). Доглянуте обійстя. Гніздів'я лелек над дворами. Ружі малинові, серце України. Саме по цій землі зробив свої перші кроки малий Сашко, майбутній корифей української націо-

Свято в Центрі культури української мови НГУ.
Попереду — Валентина Гончар, ректор НГУ Г. Г. Півняк та директор ІГП НГУ проф. В. Пушкін

нальної літератури Олесь Терентійович Гончар.

“Сухе тому називається, — каже сестра письменника Олександра Терентіівна, — що навколо глибокий вологий яр, а село в тім яру поміж гір невеличких лежить, і водою не затоплене”.

На маленькому ганочку, на широкій вулиці на Трійцю щороку особливо людно. Хвилюючись, переступаємо поріг, за яким — Світлиця, диво живе, що дихає чебрецем, любистком, м'ятою. Свіжими травами густо встелено долівку, а вікна й старовинні сволоки завітчанно клечанням. На столиках у двох невеликих кімнатках у глиняних глечиках васильки й ромашки. Густий аж до запаморочення дух зілля. Трійця ж бо Свята! Рушники, тепліться лампада перед старими образами, широка на півхати сільська піч, у кутку рогачі, мисники на стінах. Невеличка етажерка, ліжко, на якому спав школяр, сорочина, кашкет, особисті речі Гончара-підлітка, студента Харківського технікуму журналістики.

Хата-свято, така вже світла, вся пронизана сонячним саявом. Екскурсію веде зовсім по-домашньому, як для рідних, Тетяна Бондаревська. Музей-садибу відкри-

то не так давно, автохтонну глиняну хатину іззовні законсервовано, покрито плиткою і побілено, дах під черепицею покрито шаром соломи, колись глиняну долівку замінено на дерев'яну підлогу. Роботу із збирання експонатів, впорядкування літературної спадщини очолила Валентина Данилівна Гончар. Допомогали товариші письменника, академік Петро Тронько, двоюрідна сестра Ніна Гордя, родичі й односельці. Серед багатих літературних експонатів музею — романи Олесе Гончара, від “Прапороносців” до “Собору”. За ними простежується увесь його творчий шлях, що бере початок звідси, із Сухой.

На світлинці на стіні дядько по матері, Яків Гаврилович Гончар, вбраний як сільський інтелігент часів Першої світової: кошоворотка, піджачок, картуз, — дивиться без усмішки, розважливо, примруживши око. Спасибі вам, дядьку Якове, що приїхали в Ломівку після Великодня 1920-го й забрали племінника, не побоялися в лихоліття годувати зайвого рота. Взяли собі Сашка за сина замість померлої донечки Надійки. “Життя було суворим, виростав я без родинної ласки...” — згадуватиме письменник. Яка вже там ласка, коли йшлося, щоб вижити, щоб дитя мале підняти!

“Дядя Яків викоптав із Кобеляк учителя і зібрав сухівських діточок на навчання у хаті розкуркуленого сусіда, що стояла поруч пустою. А вже у старших класах довелось Олесеві ходити пішки чотири кілометри у сусідню Козельщину, так дядько, щоб хлопець не мучився, винаймав йому там квартиру. Голодно було, ой голодно, як у його повісті “Стокозове поле” про голодомор 33-го, — розказує сестра Олександра Терентіівна Сова. — А потім дядя відвіз його у Харків до технікума, а з технікума без екзаменів пішов Олесь вже в університет”.

Спасибі Якову Гавриловичу, що не залишив хлопця лихий махусі на поталу, впливав у його метрики своє прізвище, зростив, підняв. Від усього лихого дядько Яків і бабуся Прісіна вберегли свою кровину, і за це їм низький уклін і за гробом.

Так почувається і думається в сухівській хаті, а господиня пані Тетяна (так звали й маму Олесе) кличе вже до саду, до столу. Там гостей пригощають цілющим чаєм на травах із гарячими пиріжками, що їх несуть сюди просто з печі сухівської бабусі у білих хустинках. Цього свята мешканки вмираючого села чекають цілий рік.

А на вулиці співають і грають музики, кличуть до танцю, до пісні. Тут, у низині, на околиці села, де поруч смарагдовий ліс і яскраві доли, утворився майданчик, на якому вирує справжнє народне свято.

“Трійця — зелене свято мого дитинства”, — написані поміж дерев і трав слова

Учасники “Зеленого свята” з Олесем Гончаром” у Сухій—2008.
Зліва направо: поет В. Сіренко, н. сп. НГУ Наталя Костюк, Ірина Цюп'як,
голова ДОО НСПУ Леся Степовичка, ст н. сп. Літмузею Світлана Мартинова,
ректор ПДПУ В. Панченко, Яків Оксютя, господиня музею Тетяна Бондаревська, режисер НРКУ
Василь Обручов, письменник Олександр Міщенко (Воля), поетеса Ніна Гнатюк

Олеся Гончара, і сам він дарує земляків своєю знаменитою усмішкою з портрета, що висить на зеленому тинюві. Відтак вирішила адміністрація музею, разом із Кобеляцьким районним і Полтавським обласним начальством влаштувати в Сухому Свято Олесевого дитинства.

Старий пасічник із блакитними очима, з козацькими вусами у вишиванці й солом'яному брилі, дід Григорій Жук частує всіх солоденьким.

На тинах розвішані старовинні рушники, аж очі розбігаються від тендітності барв. На одному з них червоним і чорним по білому, серед півників і руж напис, який боляче б'є в серце: “Хліб всьому голова. 1933”. Баба Настя і баба Ганна, баба Мотря і баба Килина — народні майстрині, господині цих скарбів відпочивають на лавах, дивляться танці молодих. “А ваші рушники продаються?” — питаю бабу Настю. — “Ні!” — “А що, вам гроші не потрібні?” — “Потрібні, а рушника не продам! То — моя молодість”, — відповідає бабця.

Виступають перед мікрофоном школярі, читають вірші Олеся Гончара і свої, власні. Гості з Києва вітають зібрання і дарують переможцям конкурсу читців книги та стічні сувеніри. Промовляє від письменників мальовничого краю поетеса Олена Гаран, голова Полтавської обласної організації НСПУ. Дніпропетровські гості — науковці НГУ і письменники — розповідають присутнім про те, як у Дніпропетровську, де Олесь Гончар народився, закінчив університет, написав “Прапороносці”, зустрів свою кохану дружину Валентину, вшановують його пам'ять. Клопотаннями громадськості й письменників за підтримки міської влади до 85-річчя Олеся Гончара (2003) відкрито дві меморіальні дошки — на стіні університету і на стіні лемівської хати, вулицю Кірова перейменовано на Олеся Гончара, а ще його ім'я мають наукова бібліотека університету, культурний центр Національного гірничого університету, школа мистецтв, світлиця на факультеті української філології.

На святі Олеся Гончара в Центрі культури української мови імені Олеся Гончара НГУ

І думається от про що: зростання малого Олеся в атмосфері справжньої любові у Сухій із простого факту родинної хроніки виростає до вселенського символу Людяності, Милосердя, Любові. Маємо оточити увагою кожну сирітку, мусимо ставитися до неї так, якби вже наперед знали — у ній зростає новий майбутній великий письменник, що прославить свій край.

Лунають вірші Олеся Гончара:

Умру на світанні.
В години робочі
Залишу вам ранок
І чисту на травах росу.
Я й там вас любитиму.
З тої праночі
Якісь для вас тайни
Сюди принесу.
Ще квіттям зійду
Я в полях України.
Ще вам провіщатиму
Радості день.
Краю коханий, люди кохані,

І звідти вам вимолю
Сонця й пісень.

Усе так і відбувалося в Сухій, на першому Святі його Дитинства. І роса на травах блищала, і квіття барвисте з полів України буяло, і чиста, щира радість “коханих людей в коханому краю” вирувала, немов у чаші, сповненій сонцем по вінця. І пісні були “звідти”, і “якісь тайни з тої праночі”... А цього року Зелене Свято з Олесем Гончаром відбудеться увосьме.

СЛОВО І СПРАВА

Названі чотири жінки-берегині Олеся Гончара належать до родини Гончарів. Але любов до письменника давно сягнула за межі родини, одної школи, вишу чи міста. Тисячі шанувальників творчості письменника, педагоги, методисти, студенти, школярі займаються гончарознавством в Україні. Зокрема високу планку тримає Дніпропетровський національний гірничий університет, який традиційно вирізняється серед технічних ВНЗ України своєю гуманітарною спрямованістю. Тут працює ціла команда берегинь Олеся Гончара. З 1999 р. працює цілий Інститут гуманітарних проблем (ІГП) під керівництвом проф. В. Ю. Пушкіна. Це унікальна установа, перший гуманітарний інститут у технічному ВНЗ країни, де відбувається розробка та реалізація наукових і освітніх проектів, мета яких — удосконалення системи гуманітарної освіти в технічних ВНЗ; координація регіональних досліджень у сфері гуманітарних наук; встановлення та розвиток зв'язків з вітчизняними і зарубіжними науково-освітніми центрами; організація та проведення наукових, науково-практичних конференцій, симпозіумів, “круглих столів”, семінарів; подальший розвиток видавничої діяльності; сприяння професійному зростанню молодих вчених і викладачів соціально-гуманітарних дисциплін. Одним із найуспішніших проектів ІГП стало заснування 1999 року першого в Україні Центру культури української мови Інституту гуманітарних проблем Націо-

Команда берегинь Олеся Гончара. Дніпропетровськ. НГУ

ції останніх років: “Жанрово-стильова палітра слова Олеся Гончара” (2010), “Рецепція України в контексті сучасної української мови та літератури” (2011). А небавом, 3—5 квітня 2013 року в рамках співпраці НГУ та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в Дніпропетровську та Полтаві відбудеться II Всеукраїнська науково-практична конференція “Феномен Олеся Гончара в духовному просторі українства”, присвячена 95-річчю від дня народження письменника. Напрямки роботи секцій конференції красномовно говорять про широку палітру зацікавлень її учасників: “Творчість Олеся Гончара: літературознавчий вимір”, “Мовостиль прозаїка, поета, публіциста Олеся Гончара”, “Публіцистика: крізь призму часу й Олеся Гончара”, “Мистецький набуток Олеся Гончара: методичний аспект”, “Громадянський подвиг Олеся Гончара”. Під час роботи конференції передбачається пленарне засідання і робота секцій (4 квітня (НГУ м. Дніпропетровськ), робота секцій та підсумкове засідання (ПДПУ ім. В. Короленка, Полтава) та відвідини Державного літературно-меморіального музею Олеся Гончара в селі Сухій Кобеляцького району (5 квітня).

Активно долучаються до щорічних “Гончарівських читань” та тематичних конференцій відомі науковці — ректор, д. ф. н., проф. М. Степаненко (ректор ПДПУ ім. В. Короленка), професори Валентина Галич та Олександр Галич (Луганський національний університет ім. Т. Шевченка), проф. М. Гумений (Одеса), Віра Гуменна, проф. І. Михайлин (Харківський університет ім. В. Н. Каразіна) та ін.

Центр культури української мови ім. Олеся Гончара, який надихається імпульсами особисто ректора НГУ, академіка НАН України Півняка, людини творчої, кипучої вдачі, став справжнім осередком національної культури в технічному ВНЗ, оазою відродження і розвою мовної культури, формування мовної особистості як гаранта збереження і подальшого розвитку національної культури та духовності в Україні.

Низький уклін ректору НГУ, академіку НАН України Г. Півняку, директору ІГП, проф. В. Пушкіну, творчому колективу Центру за їхню підтримку дніпропетровського письменства, за дружбу гірників і поетів, за плідну співпрацю протягом останнього 10-ліття. Настав час назвати імена команди берегинь пам'яті Олеся Гончара, популяризаторів його творчості. Ось вони, члени креативного творчого колективу Центру культури української мови імені Олеся Гончара:

Світлана Ігнат'єва, к. ф. н., проф. ІГП НГУ, координатор роботи Центру;

Ірина Цюп'як, к. ф. н., доц., директор Центру;

Наталія Костюк, старший викладач української мови та літератури;

Наталія Слобода, доцент, к. ф. н.;

Олена Чумак, викладач;

Ганна Жданова, старший викладач;

Регіна Івченко, методист, автор всіх презентацій, отой “голос за кадром”, який завжди поруч, хоча її роботу складно оцінити, але її завжди видно.

Про роботу Центру на ниві гончарознавства розповідає проф. НГУ Світлана Ігнат'єва, координатор роботи Центру культури української мови імені Олеся Гончара ІГП НГУ: “Теплі весняні вітри приносять нам перші весняні квіти, яскраве сонечко, безкрайню блакить неба і разом із ними приходять до нас щорічні Всеукраїнські Гончарівські читання. Слухаймо Олеся Гончара — то голосом сина говорити зі своїм народом апостол духу”, — такими словами розпочалися Гончарівські читання 2006 року. У форматі Всеукраїнських читань у Національному гірничому університеті проходила презентація трьох збірників афоризмів Олеся Гончара “Бережіть собори душ своїх” (на матеріалі художніх творів та статей письменника), “Україна — моя пектораль” (на матеріалі “Щоденників”, 1—3 томи /укладачі Пушкін В. Ю., Цюп'як І. К., Ігнат'єва С.Є./ “Тайноцвіт” (українською, англійською та німецькими мовами). Книга про Валентину Гончар “Зіткана з любові” (автори нарисів, есеїв...). Гостями Всеукраїнських Гончарівських читань 5 разів була Валентина Данилівна Гончар, письменниця, лауреат Державної премії ім. Олеся Гончара Наталя Дзюбенко-Мейс, народна артистка України, виконавиця першої ролі Шурри Ясногорської за романом Олеся Гончара “Прапороносці” Лариса Кадірова, відомий журналіст, однокурсник Олеся Гончара по Харківському технікуму журналістики, друг родини Гончарів Яків Григорович Оксютя. Започатковано й успішно реалізується проект творчих зустрічей із лауреатами Національної премії ім. Тараса Шевченка Борисом Олійником, Григорієм Гусейновим, Любоб'ю Голотою, Михайлом Мельником. Справжнім святом для студентства Національного гірничого університету стали зустрічі з Героями України, провідними письменниками, громадськими діячами Дмитром Павличком та Іваном Драчем.

Ми завжди щиро вітаємо у нас в НГУ дорогу серцю Олеся Гончара людину — старшу сестру Олександру Терентівну. Ця жінка завжди світиться теплом, ширістю, життєвою мудрістю, натхненням. Наші студенти є бажаними гостями будинку-садиби Олеся Гончара у Ломівці... Слово і справа видатного письменника-земляка Олеся Гончара завжди з нами!”

Я написала про головних родових Берегинь Олеся Гончара і про команду берегинь НГУ. Щира подяка цим творчим, одержимим людям за їхню велику й шляхетну працю. Впевнена, що по всій Україні є сотні й тисячі шанувальників таланту Олеся Гончара, які активно пропагують творчість письменника на своїх теренах. Адаже любові й поваги ніколи не було за багато.

Січеслав-Дніпропетровськ,
березень, 2013

— Людмила Євгенівно, Микільська Борщагівка — порівняно новий житловий масив. 76-та школа — його ровесниця?

— Уперше в Києві школа під таким номером з'явилася ще 1918 року — тоді це була школа робітничої молоді на Трухановому острові. Саме від цього часу ми ведемо своє літочислення. Потім це була початкова школа, семирічна, а з 1971 року школа № 76 стала середньою загальноосвітньою і відсвяткувала своє новосілля в новозбудованому приміщенні в тоді ще малозаселеному районі Микільської Борщагівки. Упродовж свого існування школа завжди була українськомовною.

2003 року розпочалася добу-

З його ім'ям Знайомтеся — спеціалізована школа № 76 м. Києва

Серед багатоповерхівок у Святошинському районі міста Києва є будівля, що привертає увагу кожного перехожого. І не тільки через те, що порівняно недавно її приміщення відремонтували й новеньке оздоблення виблискує на сонці, а й тому, що ця спеціалізована школа з поглибленим вивченням української мови та літератури носить ім'я видатного українського письменника Олеса Гончара.

Чому саме цій школі пощастило отримати благословення іменем чи не найвидатнішого літератора України ХХ століття? У пошуках відповіді на це запитання ми й завітали до школи. Про історію й сучасне життя навчального закладу спілкуємося з його директором Людмилою НАУМЧАК.

ля цього почали міркувати, чиє ім'я вона носитиме? І дійшли думки, що Олеса Гончара. Можливо, тому, що всі ми, вчителі, любимо Гончара, добре знаємо його творчість, та-

кож я свого часу хоча допомагали й інші педагоги, батьки. Ми дуже пишаємося тим, що нам удалось здійснити — ім'ям, музеєм, хоча як спеціалізований заклад тільки набираємо обертів.

На екскурсію до музею запросила його керівник, заступник директора з навчально-виховної роботи Людмила Йосипівна РУБАН.

— Експозиція музею складається з кількох стендів. На першому відображено дитячі роки майбутнього письменника, далі — журналістська діяльність, родичі, роки навчання в Харківському університеті, які перериває Друга Світова війна. Наступний стенд відображає бойовий шлях Гончара, його автобіографічний роман “Людина і зброя”. Маємо для ілюстрації війни шафу з книгами про ці лихоліття, речі тих часів, які, звісно, Гончару не належали, але є експонатами музею. Наступні два стенди розповідають про його громадсько-політичну діяльність. Далі — стенд

дова нових і реконструкція старих корпусів школи, адже в усі попередні роки навчальний заклад через велику кількість учнів працював у дві зміни. Після завершення будівництва на околиці Києва з'явилося оновлене сучасне приміщення навчального закладу з п'яти корпусів, а отже, — значно покращилися умови для навчально-виховного процесу.

— Школа — сьогодні. Схарактеризуйте її, аби наші читачі зрозуміли, яким є сучасний столичний загальноосвітній навчальний заклад.

— Нині у школі навчається 1120 учнів, працює потужний педагогічний колектив. Навчальний заклад має 33 класні кімнати, 19 навчальних кабінетів. Серед них — 3 комп'ютерні класи, сучасні кабінети фізики, хімії, біології, тир, кілька добре обладнаних кабінетів української мови та літератури, інші. Початкова школа розміщена у відокремленому корпусі.

У школі є актовий зал на 640 місць, їдальня на 360 місць, басейн, швейна майстерня та кабінет кулінарії, слюсарна та столярна майстерні з сучасним обладнанням, клас хореографії, два великих спортивних зали — ігровий та гімнастичний, кабінет учнівського самоврядування, бібліотечний і медичний комплекси. На базі навчального закладу також відкрито 25-ту дитячо-юнацьку спортивну школу з профільними напрямками — художня гімнастика, плавання, міні-футбол.

— Школа носить ім'я видатного українського письменника Олеса Гончара. Що пов'язує її з генієм українського слова?

— 2005 року школа № 76 отримала статус спеціалізованої з поглибленим вивченням української мови та літератури, хоча в нинішніх умовах в Україні кожна школа повинна бути з поглибленим вивченням рідної мови. Піс-

Людмила Рубан знайомить з експозицією музею

про його громадянський чин — відстоювання рідної мови як державної, її права на вільний розвиток. Потім — про літературну творчість: “Гончар — письменник справжній”. Це слова Юрія Яновського. Усі назви в нашому музеї — це цитати з творів Олеса Гончара, окрім цього одного. Тут представлено перелік його творів, зразки видань. Окремо, для зосередження уваги дітей, маємо стенд, присвячений роману “Собор”. У музеї є копії з рукописів О. Гончара, зберігаються листи, надіслані до школи, музею. Наступний стенд присвячений його родині, славним нащадкам. Ми товаришуємо з Валентиною Данилівною, дружиною Олеса Терентійовича, яка багато унікальних експонатів подарувала до нашого музею, онукою Лесею, її чоловіком Русланом Найдю, який безкоштовно виготовив барельєф Олеса Гончара, встановлений тут. Останній стенд розповідає про вшанування пам'яті письменника. Маємо бібліотеку досліджень про нього, інформацію про лауреатів премій імені Олеса Гончара — державної, українсько-німецької та шкільної. До речі, шкільну премію імені Олеса Гончара встановлено в чотирьох номінаціях: “До чого торкнешся словом — всюди з'являється краса” (за кращу творчу учнівську роботу), “За активну громадську позицію”, “Берегиня соборів дитячих душ” (учителю чи класному керівникові), “Ростити людину — це радість” (батькам за виховання дитини). Її лауреатами стали вже 18 учнів, 6 учителів, 6 батьків.

Десятикласниця Оксана Люти — двічі лауреат шкільної премії ім. О. Гончара у номінації “За активну громадську позицію”, найкращий екскурсовод музею. Вона — переможець міського етапу конкурсу екскурсоводів шкільних музеїв м. Києва 2012 р., нагороджена Дипломом Академії наук України.

Серед почесних гостей музею і школи Валентина Данилівна Гончар — дружина письменника та інші члени його родини, а також відомі люди — письменни-

ки, діячі культури, які знали О. Гончара, досліджували і продовжують досліджувати його творчість: Яків Оксютя, упорядник літературного доробку Олеса Терентійовича, Андрій Мельничук — завідувач відділу інформації газети “Сільські вісті”, який зробив останні прижиттєві фото О. Гончара, Валентина Іршенко — член правління Всеукраїнського фонду відтворення пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеса Гончара, яка дуже прихильно до нас ставиться, ми маємо, зокрема, кілька подарунків від Фонду. Також лауреати Державної та Українсько-німецької премії імені О. Гончара Дмитро Дроздовський, Інна Сирод, Катерина Мішук, член Спілки кінематографістів України Надія Орлова, внук І. Я. Франка Роланд Франко, Ярема Гоян — директор видавництва “Веселка”, у якому перевидано та надруковано чимало творів О. Гончара, поети: Юрій Логвиненко, Віталій Івашенко, Віктор Женченко, Іван Донич, Микола Сом, Ніна Гнатюк, Андрій Демиденко, Євген Сверстюк — публіцист і громадський діяч... Усіх і не перелічити.

У музеї постійно відбуваються уроки літератури й позакласного читання, оглядові й тематичні екскурсії для учнів школи № 76, батьків, гостей, вихованців дитячих садочків, учнів інших шкіл, міські семінари учителів українознавства та класних керівників м. Києва з питань використання музейної педагогіки, літературно-мистецькі свята. До дня народження О. Гончара відбувається щорічний літературний конкурс на кращий учнівський твір (літературний етюд, твір-роздум у художньому стилі, твір-роздум у публіцистичному стилі), “Фестиваль заходів до дня народження О. Гончара” для учнів 1—11 класів, написання учнями наукових робіт за творами О. Гончара, а також їхній захист на конкурсах МАН “Дослідник” та “Учень року школи № 76”.

Спілкувався Євген БУКЕТ,
фото автора

Надія КИР'ЯН
Фото автора

Слово Кобзаря — завжди актуальне

У березневі дні, коли відзначаємо день народження Тараса Шевченка, наша пошта особливо насичена. Дописувачі розповідають про вшанування Пророка в усіх кутках України і поза її межами, діляться думками й пропозиціями. Усі листи надрукувати неможливо, тому подаємо короткий огляд. **Лідія КУПЧИК**, голова Львівської міської організації Всеукраїнської Ліги Українських Жінок, у листі **“Чиї заклики для нас важливіші — Тараса Шевченка чи Клари Цеткін?”** наголошує, що Шевченко започаткував боротьбу за незалежну Україну. У цьому його неперевірена заслуга перед Україною, але у цьому й обов'язки Української Держави перед його постаттю. Зважаючи на це, пропонує проголосити день народження Шевченка державним святом Незалежної України. Така пропозиція заслуговує на увагу. А Міжнародний день жінок відзначати як інші міжнародні дати.

Анна МУКАН із прес-центру Інституту філології повідомляє, що інститут провів традиційну Всеукраїнську наукову конференцію **“Творча постать Тараса Шевченка: традиції дослідження і сучасне прочитання”**. Директор Інституту філології проф. Григорій Семенюк зазначив, що кожна епоха озвучує Тараса Шевченка по-новому, проєктуючи поеми і вірші письменника на сьогодення. У цій здатності бути вічно актуальним — феномен поета. У його творчій спадщині важливий потужний державницький характер. Українська національна ідея, стрижнева для творчості письменника, дала йому можливість стати національним пророком, пробудити народ від вікової сплячки. Разом із тим Тарас Шевченко був свідомий важливості індивідуального внеску інших народів у загальноцивілізаційний характер. Надзвичайно велику увагу Шевченко приділяв мові. Слово він поставив на сторожі свого народу. Цим аспектам Г. Семенюк присвятив свою доповідь.

Свої шевченкознавчі студії на конференції представили проректор з науково-педагогічної роботи КНУ імені Тараса Шевченка к. філ. н., доц. Володимир Бугров, декан факультету психології Київського університету проф. Іван Данилюк, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка акад. Микола Жулинський, його заступники — Сергій Гальченко та Микола Сулима, професори Інституту філології — Тарас Кияк, Олександр Астаф'єв і доц. Світлана Задорожна.

У доповіді **“Філософська лектура Тараса Шевченка”** В. Бугров зосередив увагу на теоретичній літературній базі, що стала підґрунтям для формування світогляду письменника. Доповідач торкнувся питань філософської спадщини епох просвітництва і романтизму, а також набутків теологічного письменства тогочасся.

Перші спроби інтерпретації психології творчості Тараса Шевченка проаналізував у своїй доповіді Іван Данилюк. Доцент кафедри історії української літератури та шевченкознавства Світлана Задорожна наголосила: **“І в незалежній Україні Тарас не той, за заповітами якого живуть, а той, кого треба стерегти, бо він бунтар”**. Цю тезу, на думку Світлани Володимирівни, яскраво ілюструє сучасна освітня та соціальна політика, яка не дає здійснитися

демократичним ідеям Тараса Шевченка. Сергій Гальченко розкрив тему **“Сучасне шевченкознавство: проблеми без підсумків”**, Тарас Кияк — **“Переклади “Кобзаря” Т. Шевченка німецькою мовою”**, Олександр Астаф'єв — **“Творчість Т. Шевченка й А. Міцкевича: феноменологічний діалог культур”**. У роботі конференції взяли участь понад 180 науковців із усіх кутків України.

Активно відзначали річницю Шевченка просвітяни. **Володимир ПРОЦЕНКО**, голова Севастопольського міського об'єднання **“Просвіти”**, повідомив, що у Севастополі 9 березня відбулися пошанувальні літературно-художні дійства.

Від адміністрації на узвичаєну коротку церемонію прийшли заступник голови Севастопольської міської адміністрації Ірина Заєць, керівник Гагаринської райдержадміністрації в місті Севастополі Олег Сердюк і командувач Військово-Морських Сил України віце-адмірал Юрій Лльїн, почесна варта, військовий оркестр. Уперше адміністрація дозволила прочитати Кобзареві вірші переможцям міського конкурсу декламаторів.

Демократичні сили організували свій мітинг, який відкрив голова міської **“Просвіти”**. Перед його проведенням народний хор **“Просвіти”** під керівництвом Віктора Ковальчука виконав пісні **“Реве та стогне Дніпр широкий”** і **“Заповіт”**.

Севастопольські українці пропагують творчість видатного поета в навчальних закладах, військових частинах, уже 18 років поспіль організовують міські конкурси з декламування його творів, конкурси юних поетів. Теплими оваціями присутні зустріли вихованців міського дитячого будинку № 1, де функціонує клуб шанувальників української мови під керівництвом вихователя Мирослави Петровської.

У Луганську в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля активісти шойно створеного осередку **“Просвіти”** провели вечір сучасної української поезії, де студенти, а також викладач кафедри української мови і літератури, поет Іван Вечоркін читали улюблені вірші. Про це повідомила голова осередку **Ірина МАГРИЦЬКА**.

Голова Київської міської **“Просвіти”** професор Іван ЮЩУК організував літературно-мистецький вечір у Київському міжнародному університеті, де учні столичних шкіл, переможці поетичного конкурсу представили власні твори, а також читали поезії Тараса Шевченка.

Мистецькі колективи виконали народні пісні. Іван Пилипович подарував школярам **“Кобзарі”**, видані ВЦ **“Просвіта”**, та власні книжки.

Михайлина БОДНАР, завідувач культурно-масової роботи Івано-Франківської обласної **“Просвіти”** розповіла про різні заходи, які просвітяни провели в ці дні. Жоден із них не обійшовся без віршів Шевченка та пісень на його слова.

Василина КОБЕЦЬ (Ірина Молчанова), член Маріупольської **“Просвіти”**, висловила те, що на душі в кожного українського патріота: **“Не можна уявити березневу Україну без велелюдних заходів на честь Кобзаря. У Маріупольській ЗОШ № 24 також провели літературно-концертну програму, яку підготували Ірина Молчанова, поетеса Лариса Козлікіна та співочий колектив Маріупольського Будинку вчителя під керівництвом баяніста Василя Бугаєва. На вечорі читали вірші Шевченка, виконували пісні на його слова та народні українські. У цій школі (директор Інна Мініна, заступник директорки Ірина Булгакова) згадують, як важко було 16 років тому набирати перший український клас, а нині всі класи мають паралель з українською та російською мовами викладання. У школі відбуваються дні Української писемності та мови, конкурси імені Тараса Шевченка, Петра Яцика тощо. Організують дітей викладачі, найактивніші з них — український філолог Ольга Борозна, педагог-організатор Наталя Голошапова, керівник методичного об'єднання Тетяна Місюра.**

У Рівному в Шевченківській світлиці (кафе **“Рівень”**) за сприяння Мар'яна Годи відбулися Шевченківські вечорини. Про це розповіла **Юлія БОНДЮЧНА**. Кобзареві твори тут звучали з вуст маленьких діток 4—6 років, учнів і студентів, дорослих, серед яких були письменники, артисти, просвітяни й просто шанувальники поета.

Із села Бірки, що на Яворівщині Львівської області надійшло повідомлення про заходи, проведенню яких сприяв директор школи Анатолій Лінник. Тут під час акції **“Школа читає твори Шевченка”** цілий тиждень у виконанні вчителів та учнів лунало Кобзареве слово. Святковий тиждень закінчився літературно-музичною композицією **“Ми тебе не забудем, Тарасе!”**, яку підготували учні 6 класу під керівництвом учителя української мови та літератури Ольги Паучок. Школярів привітав шановний гість — актор

театру ім. Марії Заньковецької Юрій Чеков. Євген Іванович Безніско, художник, лауреат премії ім. Тараса Шевченка подарував школярам створений ним портрет Кобзаря. Лауреат Шевченківської премії письменник Роман Лубківський подарував власні книжки. Подякував організаторам за чудовий захід сільський голова Володимир Кульчицький, який постійно бере участь у важливих шкільних справах.

Палко шанують Тараса Шевченка в Ордо-Василівській школі на Дніпропетровщині. Про це написала **Антоніна ЧЕРНИЧКО**, директор Ордо-Василівської ЗОШ І—ІІІ ст., громадський директор літературно-краєзнавчого музею **Т. Г. Шевченка**. У ці дні проводять експерсії до шкільного музею Т. Шевченка, різноманітні конкурси, виставки, Шевченківські уроки, брейн-ринги тощо. 4 березня, у день заснування літературно-краєзнавчого музею Т. Шевченка традиційно упродовж 24 років посвячують учнів четвертого класу у кобзаря, вручають посвідчення.

Тетяна БІДЗІЛЯ з м. Бережан Тернопільської області розповіла, що на Тернопіллі (як, до речі, всюди) Шевченківські дні відбуваються насичено й змістовно. **“Представники влади, політичних і громадських організацій, установ, громадськості краю вшанували Великого Кобзаря покладанням квітів до його пам'ятників, поминальними молебнями, патріотичними промовами. 9 березня в Тернополі біля пам'ятника Т. Шевченку відбулося народне віче “Вставайте, кайдани порвіте!”**

Чимало шанувальників Кобзаря відвідали книжково-живописну виставку заслуженого художника України, лауреата премії ім. Братів Лепких, Ярослава Омеляна (м. Тернопіль). Відвідувачам виставки дуже сподобались старі видання **“Кобзаря”**, цікаві значки, листівки, книги, картини, зокрема **“Шевченко в Кременці”**, портрети Поета, мініатюри, ескізи. На Бережанщині ще з початку березня в музеях (краєзнавчому, Б. Лепкого, книги), бібліотеках експонувалися виставки до 199-ї річниці від дня народження Т. Шевченка. Відбулися конкурси, літературно-мистецькі вечори тощо.

Як повідомила ГІ **“Права**

Справа”, у Луганську з нагоди 199-річчя від дня народження Тараса Шевченка відкрилася перша українська книгарня **“Східна брама”**. На базі цієї книгарні плануються організовувати культурологічні заходи: перегляд українських фільмів, зустрічі з письменниками, виставки творів місцевих художників тощо. Засновник книгарні Дмитро Снегирьов. Один із найперших проведених заходів — зустріч з донецьким письменником, автором книги **“Демонтаж лицемірства”** Станіславом Федорчуком.

Про те, як вшанували Шевченка у місті Норт Порт (Флорида) розповіла **Віра БОДНАРУК**, заступник голови Українського Громадського Комітету. Свято відбулося в прицерковній залі Храму Входу Пресвятої Богородиці. Об'єднаний Хор під проводом Лідії Бойко виконав **“Заповіт”**. Віра Боднарук розповіла про важливу роль Тараса Шевченка, що його **“Кобзар”** український народ шанує як Біблію, у пробудженні українського народу та заохоченні до боротьби за незалежність.

Поему **“Катерина”** представили актори: Галина Лісничка виконала роль Катерини, Галина Король — матір, Богдан Боднарук — батька, Петро Фрідріх — москаля. Авторський текст читали Богдан Лехман, Ліда Михалович і Леся Попель.

На пам'ять про свято присутні отримали програму-листівку, яку виготовила Ліда Білоус із портретами Шевченка різних років та ілюстраціями до поеми **“Катерина”**. Виставку малярської творчості Шевченка та **“Кобзар”** у багатьох виданнях і перекладах підготувала Неля Лехман. Готували свято члени Громадського Комітету: Рома Гуран, Галя Лісничка, Ліда Бойко, Дарія Томашоська, Євген Томашоський, Кляра Шпічка, Анна Мері Сусли, Ліда Білоус, Оля Васирик. Технічне оснащення заходу організували Роман Малюк та Віктор Лісничий.

Ми коротко розповіли лише про невеличку частинку з безлічі заходів, які відбуваються в Україні в березневі дні. Це свідчить про те, що, як пропонують наші читачі, день народження Шевченка має стати загальнонаціональним державним святом, а 200-річний ювілей — справа кожного українця.

Від Києва до Говерли

Микола НЕСТЕРЧУК,
відповідальний секретар ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

Сесія головної ради ВУТ **“Просвіта”** імені Тараса Шевченка ще 21 лютого 2013 р. підтримала проведення Всеукраїнської акції **“Січовий шлях “Просвіти”**. Одним із етапів є піший марш **“Від Києва до Говерли”**. Координатором заходу затверджено голову Запорізької обласної **“Просвіти”** Олега Ткаченка.

Мета походу — консолідація всіх сил українства і створення єдиної потужної постійно діючої маневреної потуги по всій Україні на захист української мови і державності.

Піший маршрут із Києва до гори Говерла через міста і села Київської, Житомирської, Хмельницької, Тернопільської, Івано-Франківської областей триватиме з 25

березня до 21 квітня 2013 року.

Проводять всеукраїнську акцію **“Від Києва до Говерли”** Олег Ткаченко та Іван Сажнев. Після прес-конференції 25 березня 2013 року просвітяни вирушили в похід. На рюкзаках гасла **“Наведемо порядок в Україні”** та **“Україна понад усе”**. Похід, який розпочався у Києві з офісу **“Просвіти”** на Хрещатику, присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка та 145-річчю Товариства **“Просвіта”**.

На шляху зупинятимуться у селах і містах для зустрічі з людьми, активом громадських організацій національно-державницького спрямування. А 21 квітня (неділя) 2013 року на Говерлі о 10.00 лунатиме загальнонаціональна молитва **“За Україну”**. Саме у цей час до молитви може долучитися кожен охочий, незалежно від віросповідання і місцезнаходження.

Побажаємо учасникам походу щасливої дороги. Віримо в посполите **“рушення”** від одного до мільйона і добру долю українців!

Лариса КАЛЬНИЦЬКА,
м. Київ

Пісня соборній державі

Шевченківський лауреат Олесь Лупій, який цими днями відзначає 75-річчя, може пишатися своїм творчим набутком, адже він досяг успіху в багатьох жанрах — поезії, прозі, драматургії, публіцистиці, за його сценаріями поставлені художні фільми, його романи і повісті часто перевидавалися, а радіовиставу “Кохана київського князя”, записану ще 1982 року, і нині з цікавістю слухають. Талант Олесь Лупія багатогранний, і про це вже не раз писали критики і літературознавці. А нині хочемо поділитися думками про одну з провідних тем у творчості письменника — про патріотизм. Глибинний зміст цього слова Олесь Лупій зрозумів ще у дитячому віці, в 40-х роках минулого століття на Львівщині, де тривала боротьба вояків із тоталітарною сталінською системою. До їхньої хати часто навідувалися повстанці, серед яких був і батьків брат Михайло Лупій — політвиховник сотні ЕМА “Кармелюк”, якого невдовзі вбили енкаведисти. Від повстанців почув заборонені пісні й поезії. Ще тоді зрозумів, що радянська влада найбільше ненавидить усе українське: мову, літературу, культуру, церкву, традиції, тобто все те, чим відрізнялися українці від інших народів і чим могли пишатися. Хто осмілювався захищати українське, ставав їхнім ворогом. Саме за ту вірність національним традиціям та підтримку УПА родину Василя Лупія і ще двадцять чотири родини із села Нова Кам’янка на Львівщині вивезли до Сибіру.

Ще глибше О. Лупій пізнав зміст слова “патріотизм” під час навчання у Київському університеті імені Тараса Шевченка, де знайшов вірних друзів: студентів, молодих літераторів, — уродженців центральних і східних областей, і невдовзі переконався, що всі вони в душі переживають за долю України і прийшли не просто навчатися, а щоб збагатити рідну мову, літературу й культуру.

Олесь Лупій із покоління шістдесятників. Працюючи тоді в газетах “Молодь України” і “Літературна Україна”, він об’їздив майже всю Україну, познайомився в областях з багатьма молодими літераторами й митцями, писав про них стат-

ті й нарис, які не дуже подобалися комуністичним ідеологам. Урешті після публікації статті “Собори душ людських” про роман Олесь Гончара його звільнили з роботи в “Літературній Україні”, але він не занепав духом і став ще активніше працювати в літературі. Майже щороку з-під його пера з’являлися книги. Їх об’єднувала тема патріотизму. Як слушно відзначив у своїй статті “Франковою дорогою” Орест Сливинський: “Абсолютно все тематично-естетичне зацікавлення Олесь Лупія зводиться до того осердя, яке іменується одним словом — Україна”. Першим висловився про патріотичні мотиви у творчості О. Лупія відомий польський письменник і перекладач, автор роману “Українські ночі” Єжи Єнджеєвич. У статті “Вічно молода Україна”, опублікованій 1964 року у варшавському тижневику “Наша культура”, він писав: “Привертає увагу лірична творчість Тараса Мельничука, Григорія Ковалю, Людмили Скириди і Олесь Лупія. Всі вони б’ють по струнах піднесеного патріотизму, героїчної моралі, високих суспільних почуттів... А в Олесь Лупія знаходимо такі гарні слова:

*Якому серцю Вітчизна найближча,
Те серце злетить найвище.*

Про патріотичні мотиви писав у статті “Молоде жниво” Андрій Малишко: “Зі своїм іменем і краєм підводяться люди з поетичних рядків молодого поезії Лупія... Поет

шанує історію свого народу, бо в ній пісня свободи проросла невольницькими плачами”.

У статті про поетичну творчість О. Лупія “Свідчення пшеничної стеблини” Дмитро Чередниченко пише: “Відродно, що автор лишається вірним своїй темі, він оспівує красу людини, її духовну велич, творчі досягнення — все, що складає зміст всеосяжного поняття — Батьківщина”.

Привертають увагу і думки літературознавця О. Мишанича у його статті “Данилові стяги над Києвом”: “Історичні твори Олесь Лупія є здобутком української літератури останніх років, новим словом і рубежем у передчасно застарілій нашій історичній белетристиці. Письменник дав читачеві потрібні, актуальні, високохудожні твори, які по-новому висвітлюють далекі сторінки історії, відроджують нашу високу духовність, утверджують державність, що має тисячолітню традицію”.

Думками про незалежність і розквіт рідного краю перейняті герої драматичних поем О. Лупія “Любов і лад”, “Володар Високого Замку”, “Гетьман і король”. Про Україну як соборну державу думають герої романів “Падіння давньої столиці”, “Лицарі помсти”, “Гетьманська булава”, “Миліява”, “Грань”, “Нікому тебе не віддам”, “Чоловіки не відчують болю”...

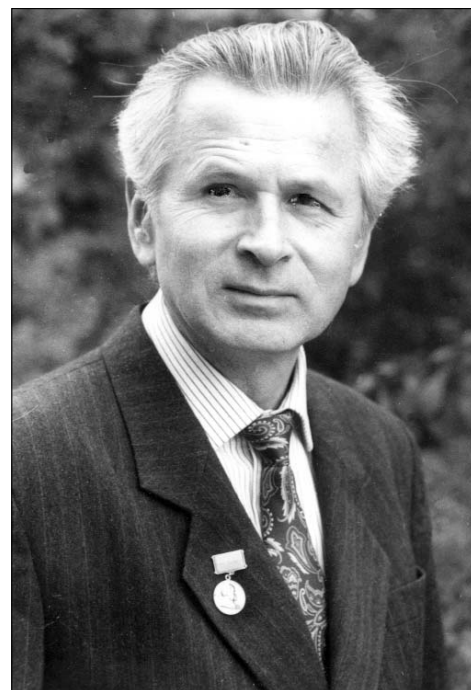
Не можна без хвилювання читати твори О. Лупія, присвячені героям УПА, поєми й балади “Сотня”, “Львівський легінь”, “Зелене весілля”, “Чекання”, “Героїня”, “Добра пам’ять”, “Звитяга”.

Давно привернули увагу читачів поезії “Батьківщина”, “Держава”, “Самостійна Україна”, “Що з тобою, моя Батьківщино”. Про це свідчать часті передруки їх у колективних збірниках та антологіях. Ці поезії промовляють емоційною, художньо-метафоричною мовою, спонукають до боротьби, до протесту.

*Держава — це твоя любов
До краю, де ти народився,
Де Божий світ тобі відкрився,
Де щастя ти своє знайшов.
Віддай талант, своє уміння,
Забудь про сяєво клейнод, —
Лише служіння Україні
Нас об’єднає у народ, —*

Нас об’єднає у народ, —

Нас об’єднає у народ, — читаємо у вірші “Держава”. Приємно

вражає оптимізм письменника, його віра у торжество національної ідеї, у світле майбутнє України як соборної держави.

Творчість Олесь Лупія привертає увагу і молодих літературознавців, свідченням чого є дипломні роботи випускників університетів і зокрема останні публікації аспірантів у наукових збірниках Луганського, Харківського та Запорізького університетів. Цікаве узагальнення робить аспірантка Луганського університету імені Т. Шевченка Анна Колеснікова у своєму дослідженні “Своєрідність інтерпретації образу Івана Гоговського в повісті “Гетьманська булава” Олесь Лупія”: “Як зазначають дослідники, майже всі твори Олесь Лупія, прямо чи опосередковано відзначаються тенденцією до формування національно-патріотичної концепції. Таким чином, авторська інтерпретація образу Івана Гоговського в повісті “Гетьманська булава” позначена бажанням виробити інтерес до пізнання власної історії у пересічного читача, відкрити імена справжніх українських патріотів”. Герої творів О. Лупія — творці й захисники своєї держави — Самостійної України, вони не мрійники, а реалісти і задля здійснення своєї мети готові віддати життя, вони знають, що про майбутнє України треба дбати щодня, щомиті.

Творчість Олесь Лупія — своєрідна історія України в художніх образах, це — пісня соборній державі.

Письменники Я. Ярош, О. Лупій, І. Драч, Надія Непорожня та А. Погрібний на мітингу біля Верховної Ради України. Липень 1991 р. читаємо у вірші “Держава”. Приємно

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

У Свистунівці Сватівського району біля першого на Луганщині пам’ятника Кобзареві (скульптор Ілля Овчаренко), 22 травня буде проведено V Свистунівський фестиваль поезії Тараса Шевченка.

Оргкомітет конкурсу запрошує до участі учнів загальноосвітніх шкіл та ліцеїв — читців поезії Шевченка, про Шевченка, а також про Україну, рідний край. Заяви на участь у конкурсі подавати до 1 травня за адресою: 92600, м. Сватове Луганської обл., пл. Радянська 1, Районне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка; e-mail: Evgen_Dzuba@ukr.net, факс (06471) 3-10-00, контактний телефон 0994411163, Сергій Дзюба.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у березні — 22600

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

